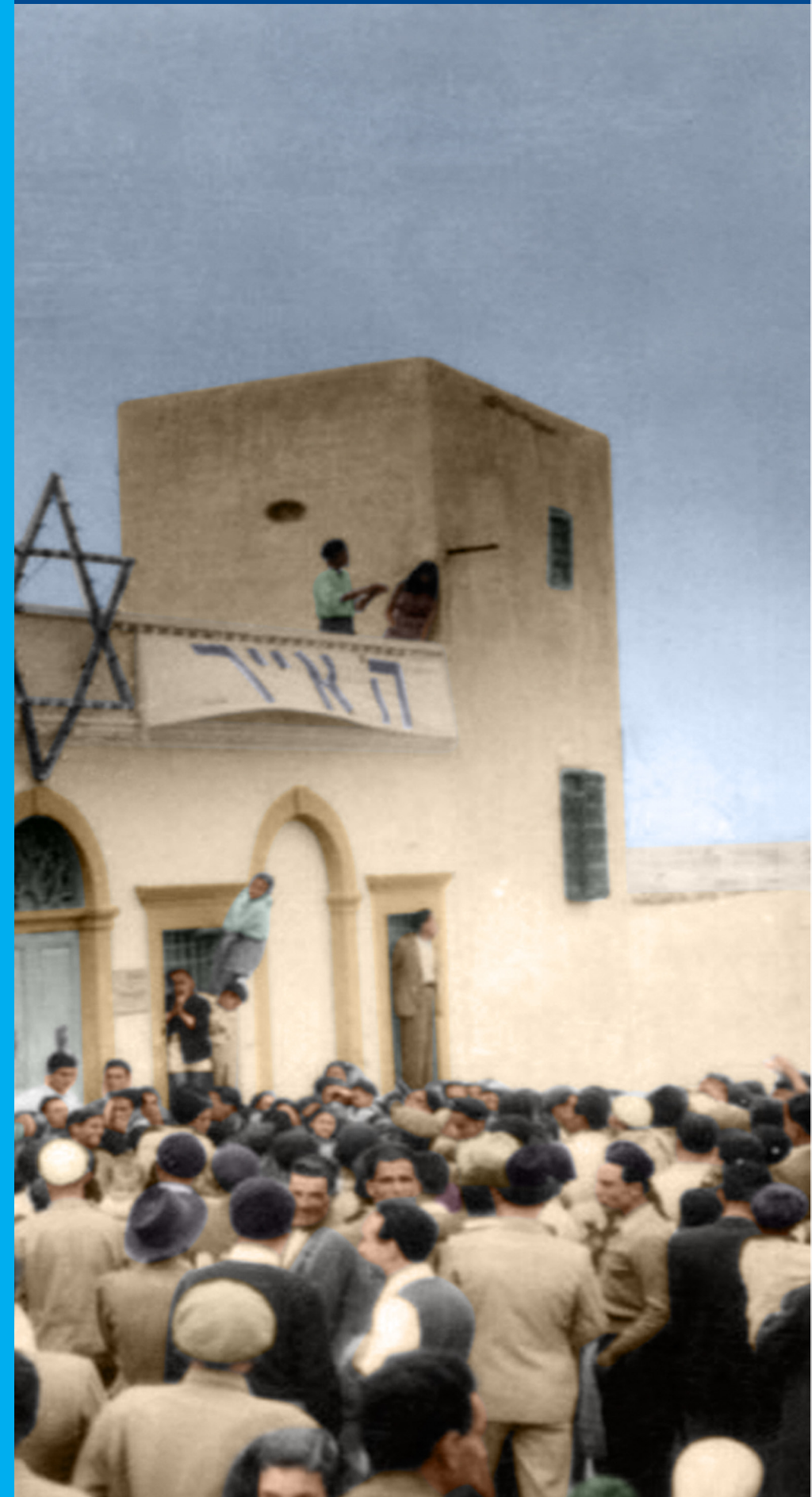

לבלוב 28

כתב העת של האירגון העולמי של יהודים יוצאי לוב
הניצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו

לבלוב 28

הדור החדש ר' פריג'א זוארץ לוב-ישראל מאה 20

הדור החדש דור התחיה
את אבק הגולה מכס נערו
רב לנו תעות במאפליה
קוי שמשנו הנה האירו
צעירים נאמנים שמרו על דגל
החרות הגאלה את השעה
אל נא תחמיצו הקץ לסבל
קדימה קדימה לה' הישועה
זה כמה נודדים נעים הננו
שעיר משלח לכל עזאזל
מטרה לחצים למכיס גונו
בישימון חיינו אין פנת צל
הגשימו את תקות שנות אלפים
בל נהי עוד דרוכי מנוחה
למורטים בל תתנו עוד לחיים
פקחו עיניכם וראו נכוחה
ישרי גב זקופי קומה צעדו
נינים אתם לבני המקבים
מלכים בשמעם שמעם רעדו
משאגת חד נמוגו רבים
חדשו תקופת דורות עברו
תור הזהב יהודה גור ארי
גופות חסונים כאז תגברו
נשמה בריאה בגוף בריא
זכרו נא את דברי מנהיג עמנו
אם רק תרצו אין זו אגדה
השיבו לתחיה שפת חזינו
ממשו את חזון בן יהודה

מדינת ישראל
המשרד
לאזרחים ותיקים

משרד
התרבות
והספורט

ליוב
הארגון העולמי ליהודים יוצאי לוב
LIBYAN JEWS

תוכן העניינים

3. דבר העורכת - מתי גילעד
4. דבר היו"ר - שמעון דורון
5. הענקת פרס ראש הממשלה למרכז מורשת יוצאי לוב - דוברות המשרד לשוויון חברתי
6. מירב בן ארי - אחת משלנו - משה (זיגי) זיגדון
8. ציאצ'ו, האדי ארץ ישראל - יצחק בוכבזה
10. מסעי "בנימין השני" - דוד ג'אן ויוסף בן דוד ג'אן
14. טרב'לס פיראט - ציון וטורי
17. חגיגת יום עצמאות ראשון לישראל בטריפולי שבלוב - אתר הספרייה הלאומית
18. ירושלים זה הבית - עמליה אבינעם
20. מוסדות החינוך בלוב חוגגים את עצמאות מדינת ישראל בשנת תש"ט 1949
22. הראית את ארץ הצבי? - הרצל דאבוש
24. לידיה בר-אב - הסופרת מהמעברה - משה (זיגי) זיגדון
26. מדינת ישראל אני אוהבת אותך! - יולנדה חכמון
28. נבס משלנו - גליה לוי
30. ביקורים, אירועים ונכסים - משה (זיגי) זיגדון
33. השוק של נתניה שוק של אהבה - איריס פרידריך
38. בלי עין רעה - רפאל חיון

קוראים יקרים,

זיגי זיגדון על המשוררת והסופרת לידיה בר-אב. עמליה אבינעם מספרת על דודתה שהגיעה לבדה ארצה עם עליית הנוער, ובבדידות נוראה הקימה בית יהודי בירושלים, הרצל דבוש מספר על עליית משפחתו לארץ ישראל שנה לאחר הכרזת העצמאות ויולנדה חכמון מספרת על אהבתה לארץ ישראל והכמיהה אליה כשהייתה בגלות בלוב.

בגיליון זה אנו חוזרים לנפשה ולנשמתה של הקהילה הלובית בישראל. בשני מאמרים מיוחדים אנחנו חוזרים מאות שנים לאחור ומטיילים בלוב של לפני הקולוניאליזם: במאמר ראשון של יוסף ג'אן על מסעותיו של בנימין השני בלוב בשנת 1853 ובמאמר של ציון וטורי המספר על פירטים יהודים מלוב מהמאה ה-16. נספר על בני קהילה שדרכם צלחה, והם הגיעו למומש היעוד שלהם בארץ בשתי ידיים: מירב בן-ארי חברת הכנסת ומוטי נחום בעליה של רשת נדל"ן מצליחה בישראל. רפאל חיון מספר על התייחסות יהודי לוב למושג ה"עין-הרע" וכיצד הוא מושרש בהנהגות היומיומיות שלנו, ונקנח בסיוור עמוס טעמים צבעים וקולות מהשוק התוסס של נתניה - שוק שנוטים לשייך אותו לקהילה הלובית.

אני מודה לכל השותפים לעשייה מבורכת זו. לחברי המערכת, לכותבים, למייעצים, לצלמים ולבעלי הרעיונות היצירתיים לכתבת הכתבות והמאמרים המעניינים שבגליון זה. ותודה מיוחדת גם לקהילה הלובית המעניינת והעשירה בתוכן שמאפשרת את כל זה.

קריאה נעימה
מתי גילעד, עורכת

הגיליון שלפניכם מתפרסם בתאריכים משמעותיים לקהילת יהודי לוב: ציון 70 שנה להקמת המדינה וציון 70 שנה לפרעות 1948 בטריפולי לוב.

ביום העצמאות הראשון, יום שישי ה' באייר שנת תש"ח 14.5.1948, יום הקמת מדינת ישראל, כולם יצאו לרחובות ורקדו הורה יחדיו. גם יהודי לוב קיבלו את הבשורה, וכמו אחיהם בארץ ישראל, יצאו אף הם אל הרחובות בריקודים ושמחה גדולה, מתוך הרגשה והבנה שסוף סוף הציונות שקיננה בלבבותיהם במשך עשרות שנים, יכולה מרגע זה לצאת מן הכוח אל הפועל.

פחות מחודש ימים לאחר מכן, ב- 12 ביוני 1948, יצא בטריפולי אספסוף ערבי מצויד בנשק קר מכל הבא ליד - אלות, מוטות ברזל, סכינים ועוד, ונע לכיוון הרובע היהודי במטרה לפגוע ביהודי העיר.

המשך קורותיהם של יהודי לוב בארץ ישראל כולל ההתיישבות במעברות ובמושבים הנמצאים על קו התפר. על כך ועל היחס שקיבלו העולים מראשי המדינה - יעסוק יצחק בוכבזה במאמרו שנועד בעקבות הדיון בינינו על הסדרה "סלאח כאן זה ארץ ישראל". בוכבזה מבקש בעיקר להביט לאחור כדי להבין היכן טעינו, וגם לאמוד את הנזקים של העבר. זאת על מנת שנוכל לתקן ולהביט אל עתיד טוב יותר עבור כל אזרחי המדינה באופן שווה.

במעברה נולדו גם ילדות וילדים מוכשרים ביותר, ובאחת מהם תעסוק הכתבה של

על הפיוט "הדור החדש" שבגב הכריכה
מתוך אתר "הזמנה לפיוט"

שיר לאומי זה, המושר במסורת יהודי לוב ביום העצמאות, חובר על ידי הרב פריג'א זאראץ. המחבר נפעם מהעולים השבים לארץ אבות ומחזק אותם במשימות השעה, הקרבה לגאולה. הוא פונה אל הצעירים שיממשו את תקוות דורות הגלות בהתייבבם בחוסן גופני להגנת העם. הוא מסיים בציטוט דברי הרצל ובקריאה לשוב אל לשון האבות כלשון חיה, כחזונו של בן יהודה. שיר זה לא נכתב לפי המליצה הפיוטית המרובה בדרך כלל בשיבוצי פסוקים. לשונו מודרנית ומרובדת פחות. עם זאת נשמרים בו המקצב והחריזה המאפיינים את השירה.

מתנדבים באירגון

שמעון דורון, מאיר כחלון, אבי פדהצור, עו"ד דוד מססה, קלמנט שדה, ליליאנה נחום, רינה אבני, ליאורה בנימין, משה ברדה, סימה גאון, שמואל גואטה, מיכאל גורן, הרצל דאבוש, גלסינה דבש, משה זיגי זיגדון, מני זיגדון, רפאל חיון, אבי חכמון, דבורה טבול, מזל יעל, עדנה לוי, גידי משולם, ליליאנה סרוך, רחל עזרא, מירי עשירי, ניסים רובין, ועדנה שטרן.

תודה נתונה לעובדי הארגון

מזכירות: אסנת ביטון. הדרכה: פנינה שחם. ארכיון: שלי שרון. אם הבית: לאה כסאב

Iscriviti all'Organizzazione Mondiale degli Ebrei di Libia.
Sii partecipe e usufruerai dei seguenti vantaggi:

- 1) Abbonamento alla rivista "Germogli" (Livluv).
- 2) Sconti speciali sui spettacoli, dischi e d.v.d.
- 3) Partecipazione alle votazioni per le elezioni dei membri dell'Organizzazione.
- 4) Aggiornamenti sulle novita in corso

Prezzo annuale: 50 Euro (Estero), 100 Shekel (Israele).
Si accettano pagamenti con carta di credito.
Per informazioni: 972-3-5336268 www.livluv.org

לחברים בארגון העולמי

1. הזכות לבחור ולהיבחר בבחירות לארגון
2. מוני לכתב העת "לבלוב"
3. הנחות לספרים ולתקליטורים
4. עדכונים על פעילויות שוטפות ואירועים

דמי חבר 100 ש"ח לשנה
ניתן לשלם בכל אמצעי תשלום
להצטרפות:
03-5336272 03-5336268

הענקת פרס ראש הממשלה לעידוד והעצמת חקר קהילות ישראל בארצות ערב ואיראן לשנת תשע"ח

הזוכים בפרס: ד"ר עובדיה ירושלמי, האגודה לטיפוח מורשת יהודי תימן, והמרכז העולמי למורשת יהדות יוצאי לוב.

מאת: דוברות המשרד לשוויון חברתי

שהפכו רבים מחבריה לפלטים שגורשו מבתיהם והועברו למחנות ריכוז ועבודה (ג'אדו) במהלך מלחמת העולם השנייה, את קורות הקהילה לאחר סיום המלחמה - הפרעות והביזה שנעשו בגוף וברכוש היהודים, ועד להכרזה על הקמת מדינת ישראל שהובילה גם היא למהומות ופרעות בקהילה היהודית ושהובילה, בין ביתר, להחלטתם של רבים מבני הקהילה לעלות לישראל. המחקר מתייחס באופן מעמיק ורחב לקורות קהילת יוצאי לוב. האגודה לטיפוח חברה ותרבות, תיעוד ומחקר - "תימא כרך י"ג וכרך י"ד", "תהודה" גליונות 32-31: אסופות המחקרים המוצגים בכתבי העת עוסקים ביהדות יהודי תימן, שופכים אור על חיי קהילת יהודי תימן, ויוצרים תמונה מורכבת של חיי הקהילה ותרבותה העשירה בתחומי הספרות, מנהיגים ואישי ציבור, היסטוריה, חברה וכלכלה, האישה בתימן, פיוט שירה ומחול, חינוך מוזיקלי, גולת תימן, חבלי קליטה ועוד. המחקרים משלבים היבטים חדשניים בקורות יהודי תימן ויוצרים פסיפס עשיר ומגוון ביחס לחיי הקהילה.

גילה גמליאל: "מדינת ישראל מעודדת את כתיבת הפרק של יהודי המזרח, שלא סופר דיו, בסיפור תולדות העם היהודי. הבסיס לכך הוא עבודתם של חוקרים שהובילו לחשיפת תולדות יהודי המזרח ולהפנמתן בתודעה הלאומית". על הזוכים נכתב בפרוטוקול ועדת הפרס: עובדיה ירושלמי - "חמש הדקות הארוכות": המחקר של מר ירושלמי פורש את ספרו האישי השזור בסיפורה של קהילת יהודי מצריים, בדגש על מעצריהם של חלק מחברי הקהילה עם פרוץ מלחמת ששת הימים. סיפורו האישי של מר ירושלמי, ובתוך כך גם מעצרו, הינו ציר ראשי של המחקר ולו נוספו עשרות ראיונות עם אסירים יהודים נוספים, תוך התבססות על יריעה רחבה של מקורות שונים. הארגון העולמי של יהדות יוצאי לוב - "מן המצר": המחקר מגולל את סיפור משפחתו של מר גרשון סתיו עד לעלייתם לישראל, תוך התייחסות לתקופות שונות בחיי הקהילה בלוב ותלאותיה, לרבות ליבוי השנאה כלפי הקהילה, דיכוי והפוגרומים

במעמד השרה לשוויון חברתי גילה גמליאל, מזכיר הממשלה צחי ברזורמן ומנכ"ל יד בן צבי יעקב ניב התקיים ביום 19.03.2018 בירושלים, זו השנה השנייה, טקס פרס ראש הממשלה לעידוד חקר קהילות ישראל בארצות ערב ואיראן. מסורת הפרס היא פרי החלטת ממשלה שיזמה השרה לשוויון חברתי בספטמבר 2016, ולפיה מידי שנה יקצה המשרד לשוויון חברתי סך כולל של 150,000 ₪ אשר מחולק שווה בין הזוכים בפרס. הזוכים בפרס לשנת תשע"ח על תרומתם המשמעותית לחקר מורשת יהודי המזרח הם ד"ר עובדיה ירושלמי על מחקרו "חמש הדקות הארוכות" על מעצריהם של מאות מיהודי מצרים במלחמת ששת הימים, האגודה לטיפוח חברה ותרבות, תיעוד ומחקר של מורשת יהודי תימן על כתב העת המחקרי "תימא" שבהוצאתה, וכן המרכז העולמי למורשת יהדות לוב על מחקרו של גרשון סתיו "מן המצר" שעסק ביהדות לוב במלחמת העולם השנייה. השרה לשוויון חברתי, חברת הכנסת

קוראים יקרים, בני קהילתי היקרים, שלום רב,

לוב - שעלו ארצה בתוך פרק זמן של פחות משנה - להקמת גוף שידאג ליהודי לוב יסייע להם ויפתור את בעיותיהם (התאחדות עולי לוב) סיעה גם היא בשילובם ובהתאקלמותם של רבים מיהודי לוב בארץ ישראל עם כמה שפחות צלקות. אביגדור רוקח - שבעת הקמת ההתאחדות כבר נחשב לוותיק בארץ ישראל - ניווט וסייע לפעולותיה של ההתאחדות כדי שתהיה "בעלת שיניים" ורלוונטית לקידום ענייניהם של יהודי לוב.

הסדרה "סאלח כאן זה ארץ ישראל" הצליחה לעורר פעם נוספת את ה'שד העדתי' מהבקבוק בדגש חזק על עולי מרוקו. אומנם לא ראיתי את הסדרה, אך קראתי כתבות ומאמרים רבים עליה, כך שאיני מרגיש חסר מבחינה זאת. שאלתי את עצמי היכן היו יהודי לוב בוויכוח הזה. האם גם יהודי לוב טענו/טוענים לקיפוח? האם ליהודי לוב שעלו בשנות ה-50 יש טענה לגבי תנאי הקליטה והמחיה שלהם בשנים הראשונות לעלייתם?

עלי לציין שבאופן אישי מעולם לא הרגשתי קיפוח בצורה כלשהי. עשיתי דרך ארוכה עד שהגעתי לשלב של "בכיר במערכת הביטחון". מעולם לא שמעתי במשפחתי הענפה טענות על קיפוח או משהו דומה לכך. הטענה היחידה ששמעתי תמיד הייתה שיהודי לוב רצו להעלות ארצה החל משנת 1945, והסוכנות היהודית עצרה בעדם מהסיבה ש"לוב אינה מדינת מלחמה", ולכן יש עדיפות ליהודי הבאים ממדינות מלחמה (אירופה). על כן יהודי לוב הזדקקו לפעולות מחתרטיות, כגון זיוף מסמכים של חיילים בריטים (פעולה שעשה אבי יוסף דעודש בבנגאזי), או חיתון נשים לחיילים בריטים והתרתן מיד עם הגיען לציין, ועוד פעולות הרואיות של בודדים שעשו זאת כדי להגיע לארץ ישראל. על כך אני מצדיע למדינת ישראל, ואני מצדיע ליהודי לוב שאני אחד מבניה.

האמת היא שאין לי תשובה ברורה שיכולה להכיל בתוכה את עולי לוב שהגיעו למעברות, עולי לוב שעלו ארצה, ותוך פרק זמן קצר הופנו להקים שבעה-עשר יישובים שרובם בסמיכות לאזורי עימות. עולי לוב הגיעו לערים נתניה, בת-ים, אשקלון, אשדוד, אור-יהודה ועוד. מספרם של יהודי לוב שעלו קטן משמעותית ממספרם של יהודי מרוקו. חלקם של יהודי לוב שעלו ארצה ידעו את השפה העברית, והקשר עם הארץ והסיפורים עליה מהחיילים מהגדודים הארץ ישראליים, הביאו לכך שיהודי לוב הגיעו ארצה ברובם הגדול הרבה יותר מוכנים לעליה ולקליטה בארץ ישראל.

הכמיהה הגדולה שהייתה ליהודי לוב לציין, הביאה לכך שהם קיבלו בהבנה ובאהבה כל מה שקיבלו, העיקר שהצליחו להגיע לארץ המובטחת. התארגנותם של יהודי

בברכה,

שמעון דורון, יו"ר

צילום: דוברות המשרד לשוויון אזרחי

גאוה גדולה ליהודי לוב. הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב הגיש את הספר מן המיצר שכתב הסופר גרשון סתיו לפרס ראש הממשלה והספר זכה בפרס ראש הממשלה לעידוד חקר קהילות יוצאי ארצות ערב. אשרי קהילת יהודי לוב שאלה הם בניה.

משה (זיגי) זיגדון

מירב בן ארי אחת משלנו

חברת הכנסת מירב בן-ארי היא בת הקהילה שלנו, היא עורכת דין בהשכלתה, ופעילה חברתית עוד בטרם הגיעה לתחום הפוליטי. על פעילותה הציבורית בתחומים שונים בכתבה שלפניכם.

הצניעות והענווה המורשת בבני קהילתנו מסתירה את היות בנינו שותפים בעשייה אדירה בבניין הארץ. רבים המעשים וההישגים, וכמעט שאין להם פרסום. יש לנו אנשים נפלאים, מבריקים ומובילי דרך. החל מאישי ציבור מספר לא קטן של חברי כנסת מסיעות שונות, שרים וסגני שרים, אנשי רוח, סופרים, חוקרים בתחומים שונים, במדע, ברפואה בחינוך, רופאים גדולים ומצליחים פורצי דרך, רבנים, עורכי דין מובילים ומצליחים, יזמים גדולים במסחר ובתעשייה, בעלי תפקידים בכירים במערכות הביטחון, בצבא, במשטרה ופעילים שונים במערכות הפוליטיות במדינה.

נביא הפעם את סיפורה של בת הקהילה שלנו, שהיא, בין היתר, עורכת דין בהשכלתה וגם חברת כנסת פעילה עם פעילות חברתית עשירה עוד בטרם הגיעה לתחום הפוליטי. נספר בהרחבה על פעילותה הציבורית בתחומים שונים

לאורך כל הדרך, מאז הייתה תלמידה ועד היום, הלוא היא חברת הכנסת מירב בן-ארי.

מירב בן-ארי מירב נולדה בנתניה. אמה היא ילידת הארץ, אולם סבה וסבתה מצד האם הם לובים "אורגינליים".

הסב ממשפחת סעדון נולד וגדל בבנג'י והיה שען במקצועו. בתקופת המלחמה הועבר עם אחיו למחנה ג'אדו. הסב הרבה לספר על התלאות שעברו באותה עת תחת השלטון האיטלקי והפרעות של הערבים במקום. הוא שהה שם עד תום המלחמה ולאחר מכן עלה ארצה. בשנת 1949 הכיר את רעייתו לעתיד, אף היא בת העדה, ולאחר תקופת היכרות קצרה הם החליטו לבוא בברית הנישואים. תחילה הם קובעים את מגוריהם במעברת שבות-עם שליד בית-ליד, מקום שרבים מבני העדה בילו את שנותיהם הראשונות בארץ. הם מביאים בת לעולם בשם אסתר - אמה של מירב.

בכל שנות ילדותה בלטה מירב בפעילותה החברתית והציבורית. נראה שתכונה זו טבועה באישיותה מאז לידתה ולאורך כל הדרך עד היום, ולפי כל הסימונים זה יימשך עוד הרבה שנים קדימה.

מירב שירתה בחיל חינוך במסירות רבה, ועל כך קיבלה תעודת מצטיינת של אלוף פיקוד צפון. בהמשך שימשה כקצינת חינוך של חטיבת גולני. עם שחרורה מצה"ל מירב איננה נחה על זרי הדפנה, והיא מגשימה את חלום חייה - ללמוד משפטים. היא מסיימת תואר ראשון במשפטים וממשל ומיד ממשיכה בלימודים לתואר שני במנהל עסקים ועוברת התמחות במנהיגות ציבורי.

במסגרות השונות שבהן פעלה תמיד הובילה בראש. בין היתר, היא שימשה כיושבת ראש אגודת הסטודנטים במרכז הבינתחומי, ומסתבר שהיא

מעסיק אותי שנים רבות, בעיקר בנושא של צמצום פערים. כל מה שכתוב במצע של מפלגת כולנו מחובר לתפיסת עולמי. כל ענייני חברה, כלכלה, משבר הדיוח, יוקר המחייה וצמצום הפערים הם נושאים בוערים שיש לטפל בהם למען אזרחי ישראל. לכן פניתי אליו דרך חברה, נפגשנו, ומשם הכול היסטוריה."

מירב שותפה למאבקים רבים. אחד הבולטים בהם הוא הפעילות שלה למען צעירים וצעירות חסרי בית. היא הקימה ועדת משנה בעניין, גייסה כסף משר האוצר, ובשנים האחרונות הוקמו קורות גג לצעירים אלו בירושלים, חיפה, תל-אביב ועוד. במקביל פיתחה תכנית לסיוע בשכר דירה לצעירים אלו, והיום צעירים רבים זוכים לסיוע מהמדינה.

לשאלה אם נתקלה בחייה בתופעה של

אפליה על בסיס עדתי שהשפיעה על מהלך הקריירה שלה, ענתה: "החיים זימנו לי מספר אירועים שבהם חוויתי אפליה על בסיס עדתי, אך היו גם מקרים בהם זכיתי בהעדפה מתקנת בדיוק בשל אותו עניין. בבית גדלתי ללא תחושה של קיפוח אלא בתחושה של 'להצליח בזכות עצמך', ואם צריך אז גם להילחם על מה שמגיע". לדעתה, השינויים שקרו לאחר ועדת ביטון, כמו גם הסדרה 'סלאח כאן זה ארץ ישראל', פועלים שניהם כדי שסיפור ההיסטוריה של עם ישראל ומדינת ישראל יהיה שלם ולא חלקי.

מירב חברה כיום בשבע ועדות ועוסקת רבות בנושאים של רווחה, חינוך ובריאות. היא חברה גם בוועדת חוץ ובטחון שבה עוסקים בנושאים חשובים ומרכזיים הקשורים לביטחון המדינה. היא פועלת בוועדות על פי נקודת מבט שלפיה

מציאות החיים בארץ משלבת בהכרח נושאי ביטחון, חינוך ורווחה.

על הקשר שלה עם המורשת הלובית היא מספרת: "גדלתי על המורשת הלובית בבית, אני מכירה היטב את המנהגים והמאכלים. ביקרתי עם כל משפחתי המורחבת במרכז המורשת של יהדות לוב. אני מציינת את שואת יהדות לוב כל שנה ביום השואה ומזכירה את סבי שהיה במחנה ג'אדו וקיבל עד יום מותו פיצויים מגרמניה הנאצית."

מירב שקעה כל כולה בעשייה חברתית, ותוך כדי כך כמעט שכחה שצריך להביא ילדים לעולם בעוד מועד. לפני כשנה היא "תפסה יזמה" ובשעה טובה ב- 26.03.17 היא מביאה בת לעולם. מזל טוב!

zigist@gmail.com

יצחק בוכובזה צ'אצ'ו, האדי ארץ ישראל

הסדרה "סאלח כאן זה ארץ ישראל" יש בה כדי להזכיר סיפורים דומים בנוגע לקליטת יהודי לוב בארץ. הורינו עלו ארצה בשנים 1949-1951, והיו מעטים בהשוואה לעולים ממרוקו. הם גם לא פוזרו בקצות הארץ באותה שיטה מקוממת, אך סבלו מדעות קדומות לא נעימות ומקוממות מצד התקשורת וגם מצד הממסד.

משגיחים בו, אולי משום שהפרות שורדות..."

הסדרה "סאלח כאן זה ארץ ישראל", עוררה, כמובן מאליו, תגובות עזות, שכן מדובר בחומר תיעודי קשה על קליטת העלייה ממרוקו בשנות ה-50 ועל הטיפול בעולים. מהסדרה עולה בבירור שלא היה מדובר באפליה אקראית נסיבתית, אלא היה מדובר באפליה מכוונת וברוטלית ששורשיה נעוצים במדיניות של מערכת השלטון המרכזית.

ההגמוניה בעולם היהודי בפזורה נדה ממקום למקום, ובכל תקופה בהיסטוריה היו מרכז יהודי ופריפריה יהודית. הדומיננטיות בגולה עברה מבבל לספרד, מספרד למרכז אירופה, ואחר כך למזרח אירופה. אם ההימצאות בפריפריה הגלותית הייתה תלויה בגורל, הנה בישראל היה מקום לשילוב מוצלח יותר

הייתה הקליטה של העולים בני עדות המזרח והאופן שבו יושבו רובם בריכוזים. על כך עמדתי בספרי "הילד מהכניסה השלישית", ובין הסיפור הצבעוני על הזקנים ועל השוק, והסיפור העסיסי על התור אצל הספר 'פי זמעת אל עיד', מבצבצת ביקורת קשה על דרך קליטת העלייה של העולים מלוב, כמו על זו של העולים משאר ארצות האסלם.

הייתה זאת הפרדת אוכלוסיות שחרצה את גורל בני עדות המזרח לשבט ולא לחסד, ועיכבה את השתלבותם באקדמיה, בעסקים וביתר המערכות. מצליחנים רבים יכולים היו לצמוח בפריפריה בעשור או שניים מוקדם יותר, ולהשתלב בצמרת החברה בכל התחומים, לו טיפלה המדינה כראוי בילדים אלה. "אומנם אין לבכות על חלב שנשפך" כתבתי בספרי, "אך עקב אופן ההתייחסות של המדינה לישראל השנייה, גם כיום ניגר החלב הזה, ואין

בכתבה שפורסמה ב"ידיעות אחרונות" באותם ימים, ואשר צוטטה בעיתון העברי "חיינו" שיצא בלוב, הובאו דבריה של אחות מלווה תחת הכותרת "שיירה מזעזעת של נכים ועיוורים":

"היה זה מראה מזעזע ובלתי נשכח, כשראיתי את החומר האנושי שהגיע אתמול ואת מצבם האיום. בתקופת ההעפלה הקשה ביותר לא ראיתי מחזה שכזה. רובם ככולם נכים, עיוורים וכל רכושם תרנגולת, יונים, כלבים וחתולים, שאותם חשבו למכור בישראל. כל העולים, ללא יוצא מן הכלל, הם כפריים שהתגוררו בין השבטים הפראיים יותר של ערביי המדבר. נשים וגברים עירומים למחצה, עטופי סחבות, נעלו על רגליהם סנדלי סמרטוטים. אחרים הלכו יחפים, כשרגליהם מכוסות חבורות ופצעים."

חמורה מקבלת הפנים האומללה הזו

אוחלים במעברת אור יהודה. הצילום באדיבות מזל דאבוש

בין היהודים שהגיעו מהפריפריה לבין אלה שהגיעו מהמרכזים היהודיים. אך לא כך חשבו, כאמור, מקימי המדינה וקברניטיה. את התפישה של הנהגת המדינה שקמה ביטאו בדרכם חותמי מגילת העצמאות, שהדגישו את "הדורות האחרונים" ששבו לארץ כחלוצים וכמעפילים, בנו כפרים וערים והקימו ישוב.

כדי להבין את דעת מנהיגי המדינה החדשה ביחס ליהודים מארצות האסלם, די לקרוא את הדברים של ד"ר יצחק רפאל, האיש שהגיע ללוב כנציג המדינה כדי להעלות משם את היהודים:

"עולי פולין אינם דומים לעולי הארצות האחרות". כך אמר ד"ר יצחק רפאל. "עולי הארצות האחרות, שבאים היום בתביעות - זמן רב לא רצו לעלות ודחו את עלייתם. משום כך אין לנו התחייבות כזאת כלפיהם, בו בזמן שיהודי פולין לא יכלו לעלות מפני שלא הייתה להם אפשרות... יהודי פולין באים מתנאי חיים טובים. בשבילם חיי המחנה הרבה יותר קשים מאשר בשביל יהודי מתימן, שעצם המחנה בשבילו הצלה. משום כך אני רואה סיבות מספיקות להעדת יהודי פולין. ההעדה צריכה להיות בשני כיוונים: א. צריך לתת ליהודי פולין זכות בכורה בשיכון שישנו. ב. כל עוד הדבר בלתי-אפשרי אני תומך בהצעת מר גרינבוים שניתן להם תנאים טובים יותר במחנות (...). אפשר להקים קרן מיוחדת להלוואות בשביל שיכון על יסוד עזרת קרובים ועל יסוד כספים שהאנשים יביאו אתם. סוג עולים אלה אינם דומים לעולי תימן שבקושי אתה מברר את שמו. יהודי מפולין, כשהוא מקבל הלוואה, הוא יודע שעליו לשלמה (...).

מהדברים האמורים לעיל שהובאו בספרי, ומהגילויים שהיו בסדרה "סאלח כאן זה ארץ ישראל" - אין לקבל את דברי הסנגוריה שלפיהם מדובר בתוצאה של מהלכים גדולים שהיו כרוכים בהקמת המדינה ובנייתה, על דרך ההדמיה לשבבים העפים כשחוטבים עצים.

החלטת הממשלה בתגובה לסדרה "סאלח" - לחשוף את כל הפרוטוקולים ההם ולהנגישם לציבור - תמוהה, כי מה יעילו לנו פרוטוקולים נוספים, וכי לא די במה שנחשף? מה שכבר ראינו גורם לנו

מעברת אור יהודה. באדיבות מרכז להבה לאתר פיקיוויקי

כיום נחסמת דרכם של ילדי הפריפריה אל החינוך הגבוה באמצעות אפליה תקציבית, ובושה למדינה, שאחרי 70 שנה לקיומה עדיין אין מגיעים אנשים מעדות המזרח לפרטי ישראל.

גם כשהפרידו אבות המדינה את האוכלוסיות זו מזו, הם לפחות קבעו בחוק לימוד חובה כלל יותר הגון שחייב את שר החינוך לקבוע באופן שונה את השתתפות המדינה בהוצאות לימוד חובה בחינוך בכל רשות ורשות. קביעה כזאת אמורה להיעשות מדי שנה ולהתפרסם ברשומות.

למרבה הפלא, מתקציבי החינוך של המדינה נהנים יותר החזקים מהחלשים, וזאת מלבד העובדה שהערים החזקות משופעות בעודפי כספים. כל זאת כשברשויות החלשות האקלים החינוכי שבתוכו חי הילד הוא טוב פחות, וחובת הלימוד של הילד היא ברשות המקומית שלו. התוצאה היא, שהילדים באותן רשויות נושאים על כתפיהם את חולשת המקום, ובתר עניא אזלא עניותא. השאיפה והסיכוי של אותו ילד למצות את יכולותיו ולהגיע לרמה החברתית גבוהה, נפגעים באופן אנוש.

במקום לחשוף את הפרוטוקולים של העבר, תיטיב הממשלה לעשות את תפקיד משר החינוך, לפרסם ולחשוף את תקציבי החינוך שנותנת המדינה כיום לכל רשות מקומית, כי חשיפה כזאת המחויבת על פי החוק, עשויה להוביל לתיקון חברתי ולמתן שוויון הזדמנויות לילדים, כדי שלא נגלה בעתיד מסמכים המראים את החלוקה המעוותת של תקציבי החינוך.

עצב גדול, ואם נראה עוד חלילה, זה רק יכול לגרום לשבר, ולמה זה טוב?

את מה שהיה אין להשיב - צריכים לתקן היום לטובת העתיד!

מה שחייב לעניין אותנו זה ההווה, ואותו יש לתקן, כי הפריפריה החברתית עדיין קיימת, אף אם משהו בפערים הצטמצם מאז. את הפריפריה לא יבטלו מחלפים ואוטוסטרדות וגם לא רכבות, ובנייה עתידית לא תקדם את ילדי הפריפריה בעשרים השנים הבאות.

בחנית המציאות החברתית כיום מלמדת, שאם בעבר הייתה הרחקת אוכלוסיות, הרי שכיום קיימת עדיין הפרדה בין האוכלוסיות, ששורשה באותו מפעל מעוות של אז שהרחיק את האוכלוסיות החלשות לקצוות. כראש רשות מקומית לשעבר אני יכול לומר, שהשלטון המקומי הוא קבלן הביצוע של הממשלה בתחזוקת הפערים החברתיים. הרשויות הן המועדון החברתי של תושביהן, ואלו מדורגות ומסווגות על פי רמתן הסוציו-אקונומית. אם נניח בצד את פערי הפיתוח הפיזיים בין היישובים שעשויים להיות מוצדקים עם מחירי הדירות שכל אחד יכול להרשות לעצמו, דבר אחד אין להצדיק - הפערים בחינוך.

אי השוויון בהזדמנויות שיש לילד בפריפריה החברתית לעומת הילד המצוי במרכזה - נמשך מאז ועד היום, והתוצאות שבות ועולות לנגד עינינו פעם ופעמיים בשנה עם פרסום תוצאות המבחנים של המיצ"ב והבגרות. אם בעבר הייתה הסללה ממשלתית של דרך הילדים בפריפריה אל החינוך הנמוך במפעלים,

דוד גולן הי"ו יוסף בן דוד גולן הי"ו

מסעי "בנימין השני" ישראל בן יוסף בנימין שנת 1853

מתוך הקדמת המחבר בספרו "ספר מסעי ישראל": "ראה אנוכי נותן לפניך קורא יקר ספרי זה והוא פרי מסעי באסיא ואפריקא. מימות הנוסע המפורסם ר' בנימין מטודלה [שנת 1173] עד היום הזה לא עלה על לב איש מאחינו בני ישראל ילידי איהובא לשום לדרך פעמיו לדרוש אחרי עקבות פיזורת ישראל הנידחים בארצות קדם ואחרית ים. כל בעל נפש יבין גדל הסבל אשר על שכם הנוסע לעבור בימים ובמדבריות בארצות ערבה ושוחה. ולא אגזים אם אומר כי הנוסע צריך לשים נפשו בכפו וחייו תלויים מנגד, ולהיות למלקוח לרעב וכבן ולתלאות לא תספרנה מרוב. וסיבות כאלה ועוד אחרות שמו מעצור לרגלי הנוסע העברי, ואחינו הנפוצים באסיא ובאפריקא כמעט נשכחו מלב."

תולדות ההרפתקן "בנימין השני"

ישראל בן יוסף למשפחת בנימין, שקרא עצמו בשם "בנימין השני", בכדי לרמז שראה את עצמו כממשיך מסעותיו של בנימין מטודלה מסוף המאה השתים עשרה, נולד בפולטישני שבמולדובה ברומניה בשנת 1818, ועסק שם במסחר עצים ותבואה. לאחר שהפסיד את כספו במסחר, משום ששותפיו רימוהו, התעוררה בקרבו תשוקה לנסוע לארצות המזרח ולהתבונן בדרכי חייהם של היהודים השוכנים בהן ולגלות את עקבות עשרת השבטים הנדחים.

הוא עוזב את אשתו ואת בנו יחידו שהיה בן חמש, ויוצא למסעו הראשון בשנת 1845, לארצות המזרח התיכון וחלק מארצות המזרח הרחוק ואסיה התיכונה. תורכיה, מצרים, יפו, ירושלים, חברון, שכם, טבריה וצפת. סוריה כורדיסטן בכלל הודו ופרס. לאחר ארבע שנים חזר לביתו.

בשנת 1853 עזב שוב את ביתו, ויצא למסעו השני לארצות המזרח, לוב, תוניסיה, אלג'יריה ומרוקו, ובשנת 1854 חזר לצרפת. שם פרסם את תיאורו מסעותיו בצרפתית ובגרמנית בספר "ספר מסעי ישראל", ואף השתדל לטובת אחיו היהודים המדוכאים בפרס ובאפריקה הצפונית.

למסעו השלישי לאמריקה הוא יוצא בשנת 1859 ושוהה בה שלוש שנים, את רשמי מסעו זה פרסם בספר "שלוש שנים באמריקה". הוא מגיע ללונדון בשנת 1864 בכדי לאסוף

כסף למסע חדש, אולם כלו כוחותיו, ומת בלונדון מתוך דלות ביום כ"ח ניסן תרכ"ד 1864.

הבהרה לכתובת המאמר

תרגום הספר מגרמנית לעברית גרם לשיבושים רבים בייחוד בהעתקת שמות המקומות והאישיות. וכמו כן השפה העברית "המשכילית" של המאה התשע עשרה שהפכה להיות מיושנת בימינו, כל זאת אילצו אותי למרות המובאות להתאים את השפה הכתובה לימינו, ולתקן ככל האפשר את שיבושי השמות.

הנסיעה לאפריקא:

"אחרי המון תלאות הדרך אשר סבלתי במסעותי שנים רבות כלתה נפשי למנוחה. אבל לא עלה חפצי ביד. ... ומספרד באתי לעיר אראן באלג'יר, מעיר אראן עברתי דרך הים לאורך כל חוף הצפוני מאפריקא עד טריפאליס [טריפולי], ושבת דרך היבשה"

מנהיגיה הרוחניים של הקהילה:

"טראבלוס, טריפולי די ברבריה, עיר טריפולי עומדת על שפת ים התיכון, והיא עיר מסחר גדולה מאד, רוב יושביה הם מוסלמים. בעדת היהודים נמצאו אלף משפחות, ולהם ארבעה חכמים, הנקראים דיינים. הראש וראשון מהם ר' אברהם אדאדי, השני ר' שלום עגיב, איש עיוור, השלישי ר' רובין [יוסף] והרביעי ר' פרנאללה [דאבוש]. לכולם יד ושם בידיעת התלמוד ופוסקים. שמונה בתי כנסיות נמצאו בעיר וגם יש להם מורים ללמד את

מוצא. לכן הנני מחוייב להזכיר פה אחדים מהם ואלה הם: ר' יוסף כליפי, איש עשיר מאד ואוהב תורה עובד אצל ציר צרפתי. ר' חיים סרוזי [סרוסי], איש נכבד ובביתו ישיבת בחורים לומדי תורה, וגם שאר לומדים נכבדים. שני חדשים ישבתי בבית האיש הנכבד ולא חסרתי דבר כי נדבת ליבו הטובה לכל אדם."

ר' יעקב רקח - משגיח צרכי עניים

גם לנושא הטיפול בעניי העיר יש מענה: "בני העדה הפקידו משגיח מיוחד על צרכי העניים, שמו ר' יעקב רקח נרו יאיר, ועל פיו ישק דבר הוצאות והכנסות הקהילה. כל אחד מהסוחרים יתן מדי שבוע בשבוע חמש למאה [חמש אחוזים] מרווח עסקיו לצרכי העניים, והמשגיח ילך בכל שבוע אל בתי הסוחרים לחשוב חשבונותיהם ועל פיהם יקום דבר שלום הכסף לקופת העניים."

חוזר הוא שוב לאנשי הרוח איתם פתח את סקירתו ועל שליטתם בצאן מרעיתם ביד רמה:

"היהודים יראים את ה' באמת ובתמים. ביום שני וחמישי ישבו הדיינים לשפוט את העדה על כל דבר אשר יבא בפניהם. באם יחטא איש בעניי הדת והאמונה אזי יבא בפני הנשיא או חכמי העדה וענשו אותו כפי ראות עיניהם בעונש כסף או על כפות רגליו [פלקה]. בכל ערב ובוקר ילכו רוב אנשי העדה אל בית הכנסת להתפלל. ורבים מהם יצומו בכל ערב ראש חודש. ומראש חודש אלול כמעט כל בני העדה יענו בצום נפשותיהם עד יום הכיפורים. גם נמצאו בתוכם נשים אשר תצומנה כל השבוע מבלי לאכול אף בערב, וככלות הצום תעשה משתה לכולם."

ועכשיו גברותי ורבותי, מגיע משפט אשר כדאי לכותבו באותיות קידוש לבנה: "בשבתות ויום טוב מתפללים תפילתם בבית הכנסת ביראה והגות לב ביתר שאת מאשר ראיתי במקומות אחרים"

תקנת רבי שמעון לביא זצ"ל

רבי שמעון לביא בבואו לטריפולי בשנת 1549, מוצא את שארית הפליטה של קהילת יהודי טריפולי מרוסקת לחלוטין בידי קלגסיו הספרדים של פרדיננד מלך ספרד אשר כבש את לוב. היהודים נרדפים עד צוואר ומחוייבים לנצרות. הוא מוצא אותם מתפללים ערבית של חול בליל שבת, ולכן הוא מפרסם תקנה שהחזן חייב להתפלל בקול בליל שבת את תפילת שמונה עשרה של ערבית. תקנה זו נשמרת באדיקות במשך מאות בשנים.

"היהודים יושבים ברחובות מיוחדים אף אם רשות להם לשבת בכל מקום שיחפצו. גם תמצאנה ביניהם איזה משפחות מילדי איטליה אבל אין להם קהלה מיוחדת. גם נמצאת שמה משפחה אחת בשם סעלווא אשר באה לגור הנה מארץ ספרד, אשר שם היו נוצרים [אנוסים]. אחינו בית ישראל בעיר טריפאלי יחיו יחד חיי שלווה ודרוך ועושים מסחר וקנין וכמה מהם עשירים גדולים. רבים מהם מופקדים על עניי הממשלה בשילום המסים והמכס."

מחלת הגרענת

לצערנו הרב רואים אנו כי מחלת העיניים "גרענת" עשתה שמות ביושבי הארץ גם בתקופה ההיא: "אויר עיר טריפולי רע מאד, תושביה ילדי הארץ סובלים מאד ממחלות עיניים,

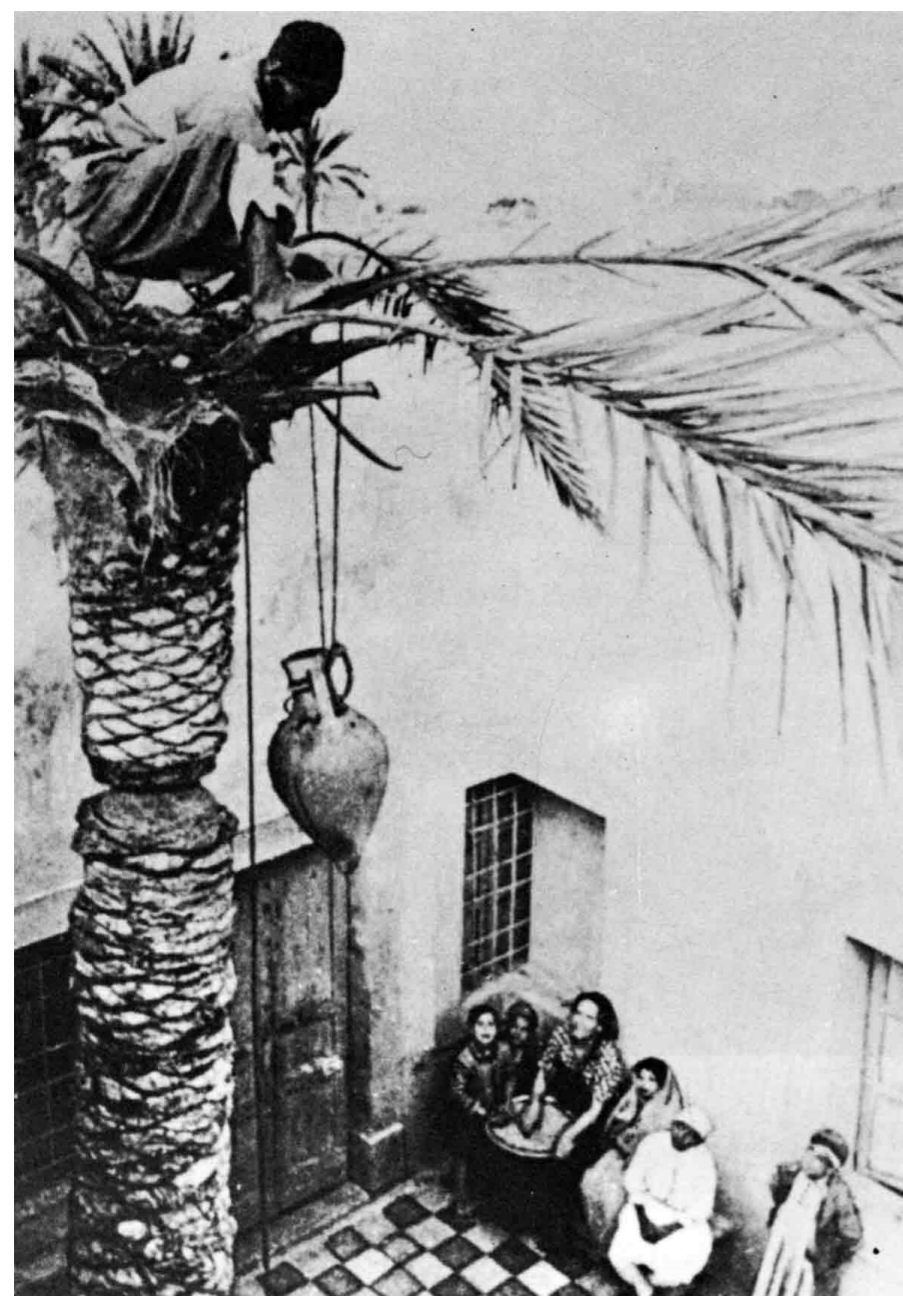

הנוסע העברי ישראל בן יוסף בנימין השני

החלק הראשון מסיפור יציאת מצרים, לוקח אחד מבני המשפחה את הקערה ומגביה אותה מעל לראש כל אחד מהמסובים על רגעים אחדים. וזה האיש אשר לא יעשה לו כזאת, מאמין להיות גבר לא יוצלח בימיו.

ומסיים ר' ישראל בקטע מספר ישעיהו: "בלע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר מעל כל הארץ כי פי ה' דיבר, ואמר ביום ההוא הנה אלוקינו זה קיוונו לו ויושיענו, זה ה' קיוונו לו נגילה ונשמחה בישועתו" אמן כן יהי רצון.

jan@iai.co.il

כד מלא לאגבי מורד ממרומי עץ התמר

היותי ביניהם לא ראיתי אף אחד מאחינו בני ישראל שיחלל את השבת ויום טוב בעשיית מלאכה או בדבר המסחר מלבד בענין הכרח ונחוץ מאד"

"בהושענא רבה בעיר טריפולי אומרים סליחות בין הפרקים ותוקעים בשופר, גם מרבים לשנות קפה. אחרי כן ייקח כל אחד קובץ ערבי הנחל [הושענא] בידו ומכים בה איש על שכם רעהו לכל הבא בידו, הנקלה בנכבד והנער בזקן, באין הבדל מאומה. גם הנשים תעשינה ככה, וכל מכה ומכה לכבוד גדול תחשב לאיש המכה".

"סדר הפסח בבואם באמירת ההגדה אל

ברזל [נפחים] וכו'. עניים מרודים כמעט לא נמצאו בתוכם, ולחם לאכול לא יחסר לשום אחד מהם, כי הערביים בעצמם אוהבי הבטלה, וטומנים יד בחיק [יושבים באפס מעש] וכל דבר הנדרש להם יקנוהו מידי היהודים המחיים נפשם מיגיע כפיהם. אלה מהיהודים היושבים סמוך לחוף הים עושים גם מסחר בין ותבואות האדמה. אף אם נתנה חופשה ליהודים מן הממשלה בכל דבר, בכל זאת סובלים רעות רבות על ידי קנאת הדת הנשרשת בליבות הערבים השונאים אותם תכלית שגאה".

"הן אומנם מלבד הכפרים הנזכרים נמצאו עוד מקומות אחרים אשר שם יגורו יהודים, אבל מפני אשר לא ביקרתיים במקומות מושבותיהם לא אוכל לדבר מהם דבר. כל היהודים יושבי הכפרים ההם עומדים תחת פקודת חכמי עיר טריפולי, כי כל המקומות ההם לפחת [מחוז] טריפולי יחשבו".

"שתי דרכים מטרפולי לטוניס, האחת דרך הים והשנית ביבשה, ובחזרתי בראשונה כי דרך היבשה איננה בטוחה מסכנה, וככלות חדש ספטמבר שנת 1853 עברתי משם על אניה".

מנהגי צפון אפריקה:

לקראת סוף ספרו מקבץ ר' ישראל את מידותיהם ומנהגיהם של היהודים היושבים בצפון אפריקה. נעים לקרוא על מנהגים שאותם נהגו כבר אז, בתקופה המדוברת מלפני מאה ושישים שנה. וממשיכים לנהוג גם כיום. להלן מקבץ קצר:

"אחד מבני העדה כי יקח לו אשה, אז מוציאים שני ספרי תורה, ואחד מהם מעוטר בעדי עדיים. ככלות סדר קריאת סדר השבוע, יקרא החתן לעלות לתורה, והוא לוקח את ספר התורה המקושט בידו, יעלה על הבימה ויקרא בו בתורה ספור אליעזר עבד אברהם בעת שלחו אדונו לקחת אשה לבנו ליצחק [ואברהם זקן בא בימים]. כל פסוק אשר יקרא החתן מפיו מתוך ספר התורה, יתרגמהו איזה נער מנערי העדה המשכילים לשפת הארץ, ויקראוהו פעמים רבות בנגינות נעימות".

"גם הילדים הקטנים מעוטפים בטלית העת התפילה"

"מדקדקים מאד בשמירת השבתות ויום טוב. כן בנוגע לתפלות וכן בעשיית מלאכה ושאר תענוגי בני אדם. בכל ימי

בנגאזי

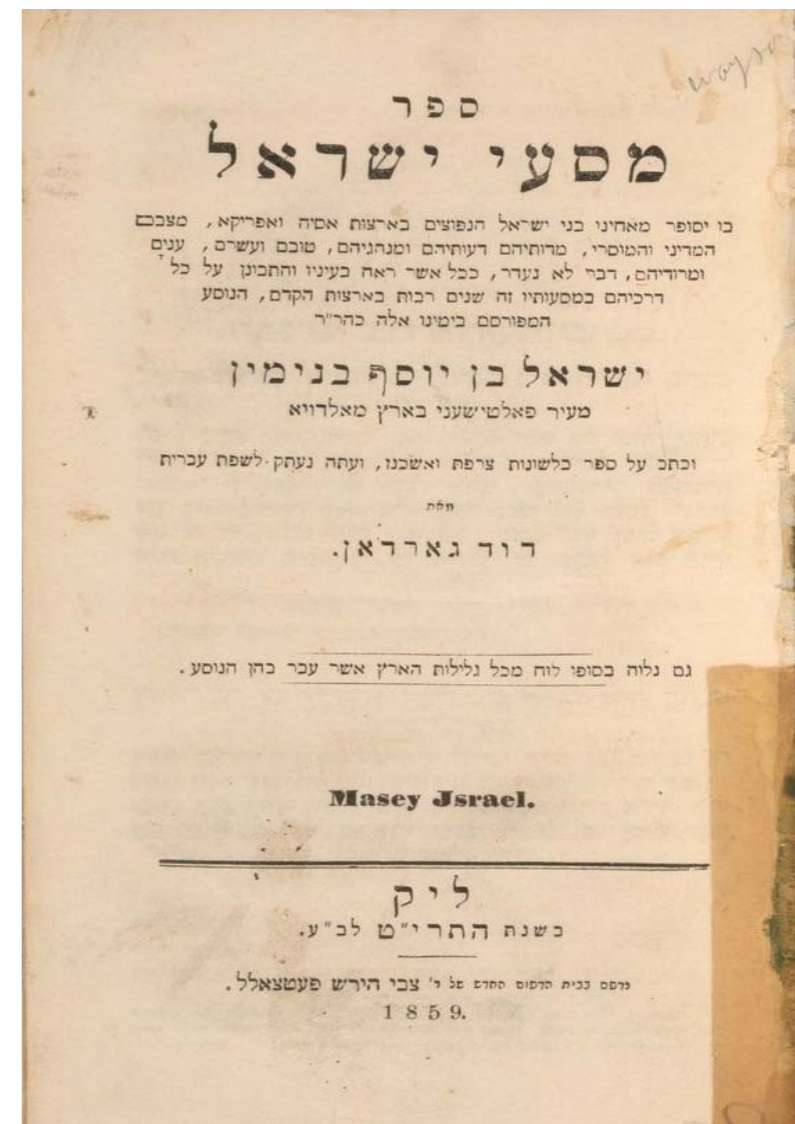
ר' ישראל אינו חס על עצמו ועושה ימים ארוכים בדרכי המדבר הלוהטות, הארוכות והמסוכנות בכדי להקיף כמה שיותר ישובים שבתוכם חיים יהודים. במידת הצורך הוא משתמש בשירותי הספינות בכדי לעבור מרחקים גדולים במיוחד. דבר זה בא לידי ביטוי בהפלגתו לבנגאזי הרחוקה מעל 1000 ק"מ מטרפולי. "אחרי עוברי ארבעה ימים דרך הים, באתי לעיר בענגאזי [בנגאזי]. שם מצאתי ארבע מאות משפחות מבני ישראל, ונחלקות לשתי קהילות. האחת "קהלת טריפולי" והשנייה "קהלת בנגאזי". לכל אחת מהקהילות יש בית כנסת מיוחד ורב אחד לשתיהן ר' יצחק חלפון".

הכפרים: זאוויא, יפרן, גריאן, בני עאבס

"בסביבות טריפולי לצד מערב נמצאו כמה כפרים אשר הייתי שם ואלה הם: במרחק שמונה שעות מן העיר עומד כפר סאוויא [זאוויא], שם נמצאו המון עצי תמרים, גם עצי שקדים לרוב, אשר יובלו חוץ לארץ [יצוא]. מצאתי שם בערך ארבעים משפחות מבני ישראל ויש להם רב ובית הכנסת. במהלך שני ימים משם והלאה, דרך הרים ומדבר תלאובות נבוא לכפר דיעבעל [יפרן] העומד משני צדי הר אחד, ונקרא על שמו. תושביו מתעסקים בעבודת אדמה וגידול בהמות, וכמאה משפחות מבני ישראל יגורו נפרדים בשני חלקי הכפר, שם רבם ר' יצחק מעדינא, ובחלק אחד עומד בית הכנסת ורבים נוסעים להתפלל בתוכו. הערביים יעריצו ויקדישו את הבית הזה ומספרים ממנו ניסים ונפלאות אשר נעשו בו, ולזאת לא תגע שום יד להרוס את בית הקודש ההוא ולקחת מתוכו מאומה".

"במרחק יום וחצי משם נבוא לכפר נהוריאן [גריאן] ומאה ועשרים משפחות מבני ישראל נמצאו שם, ושם נשיאם ר' חאמאני [חגיאן]. תושביו רועי מקנה ועובדי אדמה, גם עצי תאנים נמצאו שם לרוב. במרחק שתי שעות משם נמצא הכפר בני עאבס, ותושביו יבנו בתיהם מתחת לארץ, להגן בעדם מן החום בקיץ ומקור בחורף".

את מסעו בכפרים מסכם ר' ישראל כך: "היהודים יושבי הכפרים הנזכרים עוסקים לרוב בעבודת האדמה ומהם רועי מקנה, ועושים יין ומגדלים עצי תמרים שקדים ורימונים. חלקם אורגים, ועושים אדרות מצמר גפן [כותנה] למכור גם שאר בעלי מלאכות נמצאו ביניהם כדוגמת חרשי

קטנים חלולים בתחתית העץ סביב סביב, ותחתיהם יעמידו כלים מכלים שונים והיין נוטף ויורד לתוכם. אחרי צאת המיץ מעץ התמר אבד נצחו לנצח וכעפר ימות גזעו"

הכפרים: מסיללאתה, זליטן ומצראתא

"במרחק יום וחצי משם עומד הכפר מסיללאתה, על יד רכסי הרים גבוהים לא רחוק מן החוף. שם נעשה מין יין טוב מאד. במקום הזה נמצאו מאה וחמישים משפחות מבני ישראל. שם רבם ר' משה, ושם נשיא העדה הוא מאלו פנחס, וגם בית כנסת יש להם".

"במהלך יום וחצי משם, דרך הררי חול גדולים, עומד הכפר צעליטנא [זליטן] ושם מאה משפחות מבני ישראל ואחרי מהלך עוד יום וחצי דרך מדבר קטן נבוא לכפר מעזראטא [מצראתא]. שם נמצאו מאה משפחות מבני ישראל ויש להם שתי בתי כנסת. שם נמצא מין יין משובח ופרות מתוקים לרוב. הכפר הזה עומד סמוך לים התיכון, ויושביו עושים מסחר וקנין עם תושבי מאלטא".

וכמעט חמישית מהם נאנחים תחת יסורי המחלות ההם ועשירית מהם מוכים בסנוורים. ולא ראיתי בכל הארץ אנשים עיוורים רבים כאשר ראיתי שם. אבל אנשי אירופא הבאים לגור שם לא ידעו דבר רע"

הכפרים: אמרוס ומיזורטה

לאחר תיאור עיר הבירה עובר ר' ישראל לתיאור הכפרים. פרטים רבים שזורים בדיווחו:

"ממזרח וממערב לעיר נמצאו כמה כפרים אשר ישבו שם יהודים. במרחק שתי שעות מן העיר עומד הכפר אמרוס, ושם נמצאו חמישים משפחות מבני ישראל ויש להם בית כנסת ושוחט. במרחק שתי שעות בלאתה בכפר מיזורטה, נמצאו שבעים משפחות מבני ישראל. בשני הכפרים הללו ובסביבותיהם נמצאים מטעי עצי תומר גדולים וגם כרמים. מעצי התמרים יעשו מין משקה הנקרא לאגבי [יין תמרים], משקה טוב מתוק ומשכר. בתחילה כורתים את הראש מעץ התמר ומניחים תחבושת מיוחדת על מקום הנחת. אחרי עבור חמישה עשר יום יעלה כל מיץ התמר למעלה, ואז תוחבים קנים

ציון טורי

טרבלס פיראט

בתחילת המאה ה-15 היו חופי צפון אפריקה, ביניהם חופי לוב ותוניס, בסיס לקהילות פיראטים.

ספרד כבשה את טריפולי בשנת 1510. פרוץ נחום שלושה מתאר בספרו "מסעי בארץ לוב" כי בשנה זאת עמד דון פדרו נבארו בראש צי של 50 אניות וב-11,000 לוחמים וכבש את העיר. כ-6,000 מלוחמי טריפולי נהרגו, וב-15,000 נפלו בשבי. מכתביו של ר' אברהם זכות ששהה באותה עת בתוניס עולה כי היהודים נפלו בשבי יחד עם האחרים. גם ר' יוסף הבהן מספר כי בטרפולי היו כ-800 משפחות יהודיות, וביניהן רבנים שנשבו והובלו לנפולי, שם סבלו סבל רב עד אשר פדו אותם אחיהם היהודים.

בשנת 1528 מסר פרננדו השני, מלך ארגון שגם היה מלך נפולי, את השליטה בטרפולי לאבירי יוחנן הקדוש ממלטה.

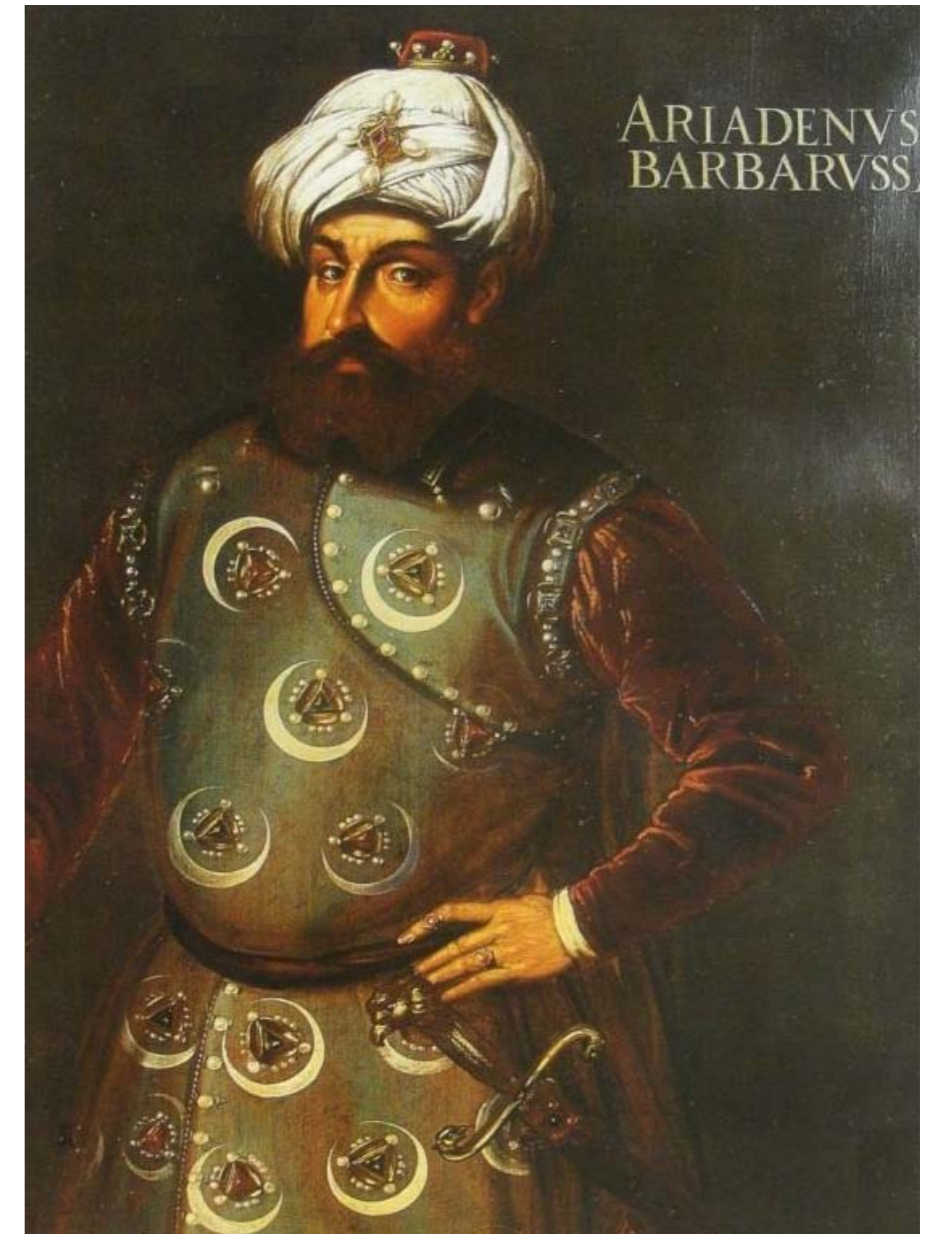
לאחר עשר שנים, בשנת 1538, כבש את העיר מי שנחשב אולי לפיראט המפורסם מכולם, הפיראט "ברברוסה", בעברית "אדום הזקן", ובערבית "ח'יר א-דין".

בשנת 1551 כבשו העות'מניים את טריפולי והותירו את הפיראטים על מנת לקחת חלק בביזה.

יותר ממאתיים שנה מאוחר יותר עדיין "נהנו" שליטי טריפולי מהכנסות שוד ימי וביזה, ובימיו של הפחה "יוסף קראמנאלי" שילמו לו האמריקאים "דמי חסות" בסך עשרות אלפי דולרים, על מנת שלא יתקוף את אניות הסוחר שלהם. לבסוף לאמריקאים נמאס, וכך פרצה המלחמה (הראשונה) בין לוב לארה"ב (ובהמשך היו עוד כמה כאלה, האחרונה הייתה בתקופת שלטונו של קדאפי).

בתקופתו של אותו פחה התרחש גם האירוע הבא: בשנת 1795 (בקרוב) יצא מהולנד משה זו-ארץ (דה לה פניה), שהיה קברניט וסוחר, באנייה עמוסה בסחורה וטובין להפלגה אל חופי הים התיכון. סערה עזה סחפה את האנייה אל חופי טריפולי, שם תפסו אותו שודדי ים, והם הובילו אותו לעיר לשם מכירתו כעבד.

ר' אהרון ואתור, שהיה אחד מראשי הקהילה היהודית בעיר, שמע על היהודי שנשבה ומיהר לארגן בעזרת הקהילה את הכופר לקיים מצוות פדיון שבויים. לימים משה נשא לאישה את אסתר, בתו של

הפיראט "ברברוסה", בעברית "אדום הזקן", ובערבית "ח'יר א-דין".

הרב וכך הגיעה משפחת זו-ארץ דה-לה-פניה לטריפולי.

על הפיראט ברברוסה, כאמור, כולם שמעו. כמעט בכל ספר או סרט העוסק בשודדי ים, השם נזכר, אם כדמות מטילת מורא, ואם כדמות נערצת על ידי שודדי ים אחרים, אך אין רבים המכירים את האמת ההיסטורית.

ברברוסה (1478-1546) היה, ככל הנראה, כינוי שניתן לו בשל העובדה שזקנו היה בצבע אדום. שמו היה ח'יר א-דין, אך נראה כי גם זה לא היה שמו האמתי, שכן הוא נולד באי לסבוס למשפחה נוצרית שעסקה בשוד ים.

ח'יר א-דין פאשה שירת את הסולטן סולימאן המפואר ואת אביו והיה למדינאי ואדמירל עות'מני. מתברר כי שודדי הים שימשו לעתים קרובות ככלי שרת של ראשי מדינות אשר אפשרו לבצע פעילות עוינת ולגרום נזק ליריב, זאת מבלי "ללכלך את הידיים" ומבלי להפר הסכמים ולגרום למלחמות. רבים נקטו בשיטה זאת - האנגלים לספרדים, ההולנדים לספרדים, וכך גם העות'מניים.

ברברוסה ואחרים לא הסתפקו בשוד ובביזה בים אלא גם כבשו ערים, בעיקר בצפון אפריקה והשתלטו על ארצות, נלחמו בציים של מדינות אחרות ושלטו בים התיכון.

לברברוסה ולאחיו הצטרף פיראט נוסף בשם צלאח סינאן שהיה לקצין ושותף.

אותו צלאח סינאן נודע גם כ"שודד הים היהודי" או "היהודי הגדול" (אליו נחזור מאוחר יותר), ואל יהא הדבר לפלא בעיניכם, כי פיראטים יהודים היו לא מעט, וחלקם התפרסם מאוד.

בתקופות מסוימות, כגון בימי החשמונאים, בתקופת רומא ולאחר גירוש ספרד, חיפשו היהודים דרכים לנקום באויביהם, וזאת הייתה אחת הדרכים.

יוסף בן מתתיהו (יוספוס פלביוס), מזכיר אותם בספרו מלחמות היהודים, ומציין כי בתקופת החשמונאים וגם בתקופה הרומית ישבו ביפו יהודים ששלחו ידיהם בשוד ימי ותקפו אניות ששטו ממצרים

לפיניקיה ולסוריה, עד כדי כך שלא יכלו עוד להפליג באזור זה.

לאחר גירוש ספרד הייתה זאת דרך לגרום נזק לממלכת ספרד. בתקופה זאת נמצאו לא מעט יהודים מספרד ומפורטוגל שהיו בעלי ידע ומיומנות בניווט ספינות, קרטוגרפים וממציאי כלים אשר הקלו על הניווט. הם לא פעלו ממניעים כלכליים בלבד אלא מתוך כוונה מובהקת לגרום נזק כלכלי לספרד ולנקום באויקוויזיציה.

הידוע והמפורסם שביניהם היה ר' שמואל פאלאג'י. אם שם המשפחה "מצלצל" לכם מוכר, הרי זה משום שרבנים רבים נשאו שם משפחה זה, ר' חיים פאלאג'י

- רב העיר איזמיר, ר' רחמים נסים יצחק פאלאג'י ור' יוסף פאלאג'י.

ר' שמואל פאלאג'י (1550-1615) היה גם דיפלומט, סוחר ומרגל. הוא ייסד את צי הקורסארים שפעל בחסות העות'מניים וההולנדים. ר' שמואל נולד במרוקו והיה בן למשפחת רבנים ממגורשי ספרד. מספרים עליו ש"ספינת הדגל" שלו הייתה בית כנסת קטן. הוא הקפיד על קיום מצוות ודאג לציין כי הוא אינו מתפרנס מהשוד הימי. על פי סיפור אחר, גם כאשר היה נכנס לבית הכנסת, המשיך לחגור חרב, ולשואלים ענה כי היא לא תסור הימנו עד אשר ינקום בממלכת ספרד.

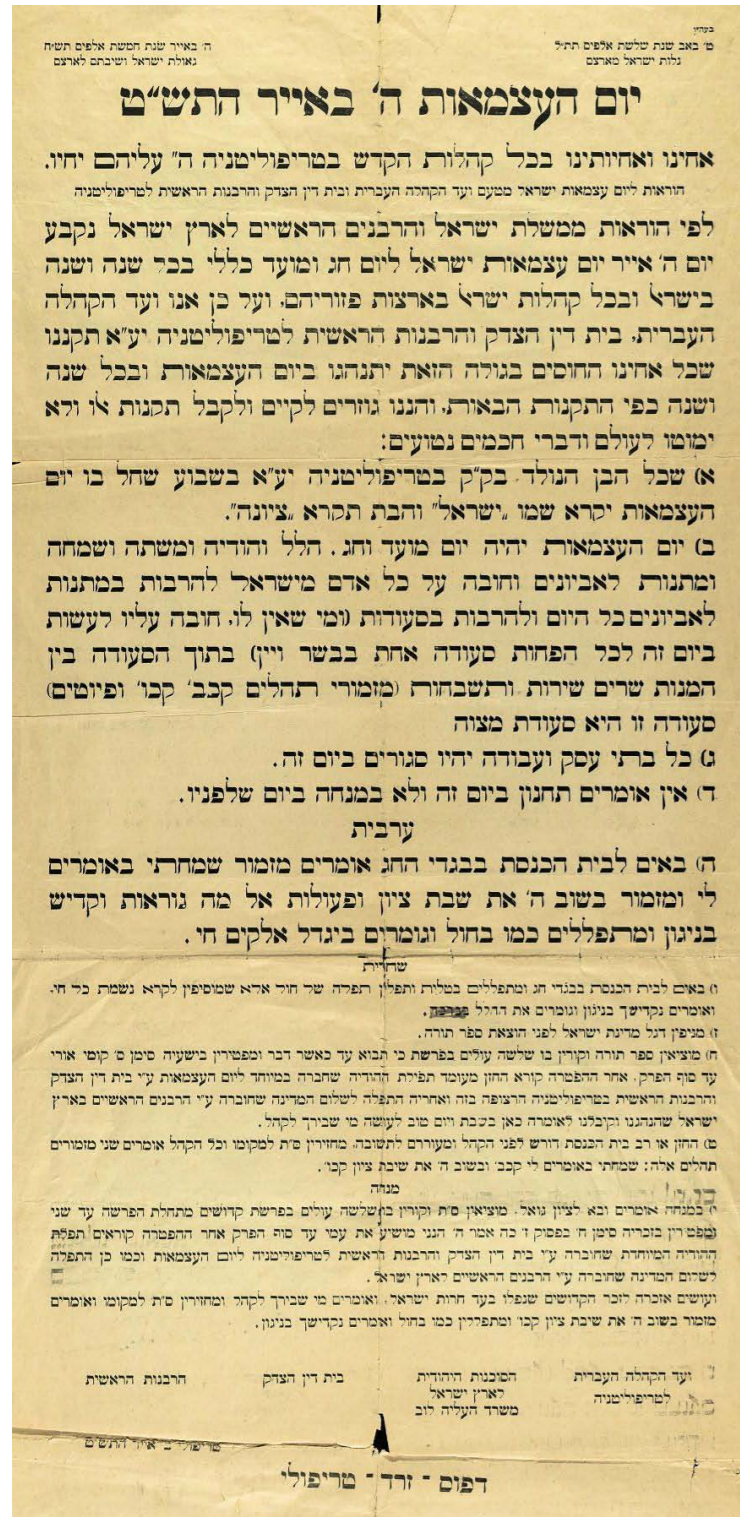

- פוסק ומקובל, בנו ר' אברהם פאלאג'י ולמי שמתעניין: אפשר למצוא מאמרים

חגיגת יום עצמאות ראשון לישראל בטריפולי שבלוב

יום העצמאות בלוב? קשה לדמיין. אבל בקהילה הטריפוליטנית השתמשו במונח "יום העצמאות" כבר ב-1949, במלאת שנה להקמת מדינת ישראל, עוד לפני שהוא הפך לשגור ומקובל. בספרייה הלאומית קוטלג לאחרונה פריט מיוחד ומרגש שהודפס בעיר טריפולי שבלוב בשנת 1949 - כרזת קיר גדולה לכבוד ה' באייר תש"ט. יהודי לוב, רגע לפני שהם נאלצים להימלט מארצם, קובעים את יום העצמאות של מדינת ישראל החדשה כיום של חג ומועד עם שורה של סממנים יהודיים של שמחה. זאת מתוך קשר עמוק לארץ, לציונות ולמוסדותיה של המדינה שקמה רק שנה קודם לכן. הכרזה היא מסמך נדיר המעיד כאלף עדים על עוצמת זיקתה של קהילה יהודית בגולה למדינת ישראל.

שונים ברשת על הפיראטים היהודים: משה כהן הנריקס מלמייקה (שליכד את צי האוצר הספרדי), יעקב קוריאלי, שעל פי סיפור המיוחס לר' חיים ויטאל, עלה בערוב ימיו לארץ, למד קבלה בגליל ונקבר בצפת ליד קבר האר"י הקדוש, יעקב ודבורה משיח הקבורים בברבדוס ועל מצוותו סמלי מגן דוד וגולגלת עם עצמות צולבות כנוהג שודדי הים, דוד אברבנאל (שכונה "קפטן דייוויס") ועוד.

וכעת חזרה לשותף היהודי של ברברוסה, צ'לאח סנאן ראיס. מסמכים משנת 1521 מממלכת אנגליה מדווחים כי "... דווח ברומא... שהפיראט היהודי המפורסם הכין צי חזק כדי לעמוד בספינות הספרדיות שמצטרפות לתשעה-עשר של דוריה".

בתחילת דרכו פעל סינאן בחופי יוון נגד אניות צי ספרדיות. בשלב מאוחר יותר החל לשרת את הסולטן "טולימאן המפואר"

גם הקהילה היהודית לפעול בעיה מיד אחר הכיבוש היו בה כ-40 משפחות בלבד, ככל הנראה יהודים שהגיעו מהסביבה מהרי נפוסה וג'אדו, כי האחרים הוגלו לאיטליה. אותם היהודים היו דלי ידיעות בתורה ובהלכה. כך גם מצאם ר' שמעון לביא שבדיוק באותם השנים עזב את מחוקו, ובדרכו לארץ ישראל עצר בלוב והגיע לעיר טריפולי, ובשל מצבה הקשה של הקהילה החליט להישאר איתה והיה לרבה.

האם זכו סינאן הפיראט היהודי הגדול ור' שמעון לביא להכיר זה את זה? לא מצאתי לכך תשובה או רמז.

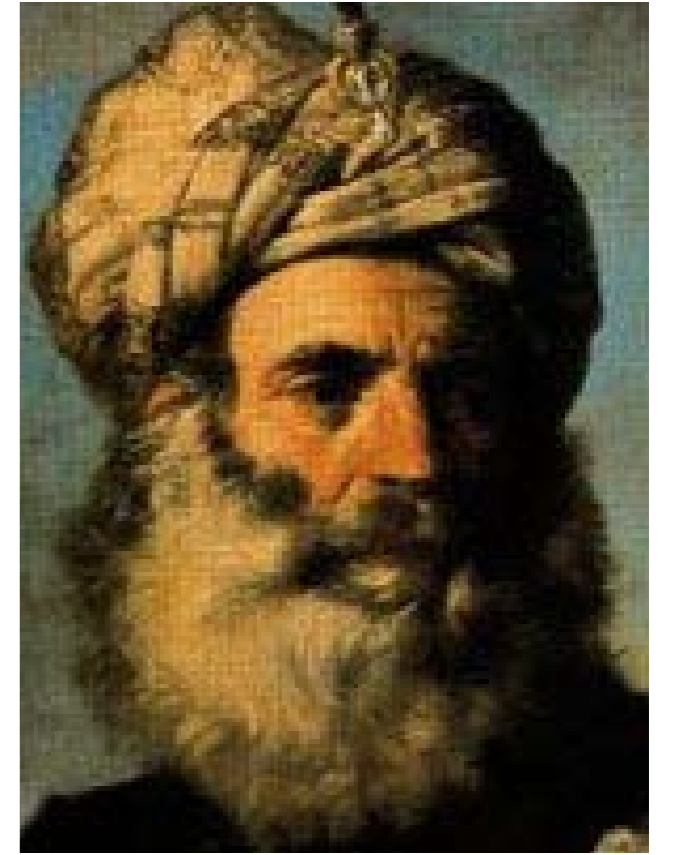
vaturisi@netvision.net.il

מקורות:
ויקיפדיה, ערכים: שודדי ים יהודים, ההיסטוריה של לוב, ר' שמעון לביא.
אתר בית התפוצות: יידישע פיראטען, על שודדי ים יהודים (אנשי דרמן), כל השאר סתם גויים: שודד הים היהודי המפורסם בהיסטוריה (אנשי דרמן).
מערב NRG: פיראט שומר מצוות (נדב אייל) פרופ' נחום סלושץ - "מסעי בארץ לוב"
אתר אותו הים: מהפכת הניווט של יהודי ספרד
אתר מסע אחר: הפיראטים היהודים
אתר דעת: גלמייקה, קינגסטון, חול ים בבית הכנסת, מחבר: אליהו בירנבוים

ועבר אל חופי תוניס ואלג'יה, שם הגן עליהן מפני הנוצרים. הוא פעל במשך עשרות שנים בשיתוף עם האחים ברברוסה, ולאחר מותם הפך למפקד העליון של הצי העות'מני והיה לקפיטן-פחה.

בשנת 1551 שב וכבש צ'לאח סנאן ראיס את טריפולי מידי אבירי מלטה. לאחר כשנתיים פשט על חופי איטליה, ולאחר מספר שנים נפטר בשיבה טובה ונקבר באיסטנבול.

גם פרופ' נחום סלושץ בספרו "מסעי בארץ לוב" מזכיר את אמיר הים סינאן פחה שהוביל 120 אניות וכבש את טריפולי. הערה בספר מציינת כי אותו סינאן היה מזרע ישראל וגירש את הספרדים מאפריקה. החל מתקופה זאת שבה

צ'לאח סנאן ראיס

אשר לתוכן הכרזה - כבר הכותרת לוכדת את העין, שכן היא כוללת את הביטוי "יום העצמאות". לא מיד ולא בבת אחת התקבע המונח "יום העצמאות" לציון ה' באייר ביישוב היהודי בארץ ישראל ציון כ' בתמוז, יום פטירתו של הרצל בשנת 1904. בכל בתמוז תש"ח, לאחר הקמת המדינה ובעיצומה של מלחמת העצמאות, ציון "יום עצמאות קטן", ובמדינה הצעירה לא היה ברור כיצד לנהוג בה' באייר תש"ט. "יום הרצל", כ' בתמוז, נוצל בשנת תש"ט לשמש כ"יום צה"ל".

על הרקע הזה מעניין שבטריפולי כבר מדברים על יום העצמאות. מנוסח הכרזה ברור שכותביה היו קשורים לרבנות הראשית במדינת ישראל ולממשלת ישראל, שלפי החלטתן נקבע היום "ליום חג ומועד כללי בכל שנה ושנה בישראל ובכל קהילות ישראל בארצות פזורים". הנהגת הקהילה בטריפוליטניה, המחוז הצפוני של לוב, קובעת כיצד על היהודים לנהוג ביום העצמאות באותה שנה ובכל שנה לעתיד לבוא. מדובר בתקנות, עם כל המשמעות הדתית של המונח: "והננו גוזרים לקיים ולקבל תקנות אלו ולא ימוטו לעולם ודברי חכמים נטועים".

ראשונה היא התקנה המחייבת שכל בן אשר נולד בשבוע שבו חל יום העצמאות ייקרא "ישראל" וכל בת תיקרא "ציונה". קורא בן ימינו בוודאי מופתע מנוסח מחייב זה של התקנה. התקנה השנייה קובעת את תכנון של יום החג והמועד. התכנים לקוחים מעולם המועדים הדתיים: זהו יום של מתנות לאביונים ועושים בו משתה ושמחה, הד ברור לפורים. גם מי שידו אינה משגת, חייב לעשות לפחות סעודה אחת של בשר ויין, והמוגדרת כסעודת מצווה. כן נקבע שיום העצמאות הוא יום שבתון. מעניינת גם התקנה המורה לבוא לבית הכנסת בבגדי חג, בטלית ובתפילין, להניף את דגל ישראל לפני הוצאת ספר התורה, להתפלל תפילה של חול ולגמור בהלל ובברכה. יד נעלמה מחקה, בעיפרון, את המילה "בברכה", עדות לפולמוס דתי בעניין הברכה, שלא הוכרע בו עד היום. התקנות מורות גם לקרוא את הפטרת "קומי אורי" (ישעיהו פרק ס': "קומי אורי כי בא אורך וכבוד ה' עלייך זרח"), ולא את הפטרה המקובלת היום (ישעיהו י' 32-34 עד י"א 12, "עוד היום בנב לעמוד ינפך הר בית בת ציון גבעת ירושלים...").

הכרזה מטריפולי היא מסמך היסטורי מרגש, המעיד על התגבשות מנהגי יום העצמאות בציבור הדתי, ועל התרגשות העצומה של הקהילה היהודית במקום במלאת שנה להקמת מדינה ישראל. התרגשות זו יש בה משמעות מיוחדת, שכן באותם ימים, בשנת 1949, כבר בערה הקרקע בטריפולי ובלוב כולה, וזמן קצר לאחר מכן נאלצו היהודים לעזוב את המקומות שבהם ישבו מאות שנים.

גינה עם בחיר ליבה ללא הורים ומשפחה מתחת לחופה. המבט תר אחרי המזכרה...

אשת איש. התרעמתי, אך חיכיתי לחזרה לירושלים לבית שקבלנו מהסוכנות במעברת תלפיות כזוג נשוי, ושם הורדתי את המטפחת. המשכתי לעבוד ב"טלבייה". דויד עבד כנגר ב"עציון". החיים היו קשים מאוד. לי חברתי לאורה. תמכנו זו בזו. עם הזמן קלטתי את השפה, אבל עד אז נעזרנו באישה נחמדה בשם רינה ברנס שטיפלה בעניינים הבריורקטיים. ההורים שלי עלו בשנת 1951 אל מעברת אשקלון ורווחה ושמחה חדרו ללבי."

היום, דודה גינה, מה את אומרת על הארץ? האם היה שווה להגיע לכאן? "בטח!" ענתה, "גם אם יתנו לי הכול, אני לא מוותרת על הארץ. אין כמו ארץ ישראל, אין כמו ירושלים. זכיתי. ברוך השם שבחרו בשבילי את ירושלים. בשבילי ירושלים היא הבית - אשריי שזהו ביתי. ירושלים זה משהו אחר. לא דומה לשום מקום אחר. ירושלים זו אהבה."

מה ציונות בשבילך? "ציונות בשבילי זה לשמור על הבית שלי, מה שיש לי - מספיק לי. פה לא עוזבים אף אחד. יש רווחה. יש עזרה. אין רעבים."

משפט סיום, דודה גינה. "תאהבו את ארץ ישראל. תשמחו במה שיש לכם. תודו על מה שיש. לא לקטף. יש אוזן קשבת לכל מי שצריך. תעריכו."

לסיום ישבנו לאכול ארוחת צהרים שהכינה דודתי - אורז ומפרום. הודיתי לה על פתיחות הלב והשיתוף הכואב והאופטימי. בירכתי אותה בבריאות איתנה ונסעתי הביתה עשירה בכל קשת הרגשות עוד יותר ממה שבאתי.

כל השאלות בשם חברו דוד (התוניסאי) גבסי, שרצה להכיר אותי. סיפרתי לו שיש לי דודה בבאר-שבע, ושהורי בלוב עדיין. דוד היה יתום. הוריו נפטרו בדרך לארץ. משפחתו גרה בצפת. לאחר היכרות קצרה נסענו לבאר-שבע להכיר לו את דודה בקה. הוא התקבל יפה. סבתא בחלה מצד אמא אמרה לו שאין לי כסף ואין לי נדוניה. דוד הנלהב ענה, שהוא לא מחפש נדוניה או כסף, ושהוא הגיע כדי להכיר אותם. דוד ביקש ממני לכתוב לאבי ולבקש את ברכתו לנישואים. כתבתי לאבא בהתרגשות, והוא השיב: "אני סולח לך. את יכולה להתחתן". וכך, עם ברכתו של אבי, נסענו לצפת להינשא. אחיו הבכור של דוד דאג לכל צורכי החתונה. חלבשתי כתונת לבנה. כיווצתי בד להינומה. דוד לבש חליפה של חבר שלו. אני זוכרת שביום החתונה שלי הייתי עצובה מאוד, כי הייתי מאוד בודדה, ולא הכרתי אף אחד מהאורחים. זה היה נורא. אימא ואבא כל כך חסרו לי. רציתי את המשפחה שלי סביבי. אחת הנשים המבוגרות רצתה להיכנס אתי למקווה, ואני סירבתי בכול תוקף, היא ויתרה, ואני טבלתי לבד.

בערב הכלולות הניחה המשפחה על השולחן עוף בשל וזהוב. לאחר חגיגת החתונה נכנסנו לחדר ומרוב רעב "חיסלנו" אותו ונרדמנו. למחרת נקשה על הדלת גיטתי הגדולה. כאשר פתחנו את הדלת, היא קראה בבהלה: "מה עשיתם? למה אכלתם את העוף? מה אתן לאורחים?" בהינו בה. לא ידענו מה מטרות של העוף בחדר, לא ידענו שהעוף הוא חלק ממנהג. אף אחד לא הסביר לנו. חשבנו שזו ארוחת כלולות. נבהלנו. התבקשתי להראות את סימני הבתולין... לא היה דבר פשוט נרדמנו. לפי המנהגים הגבסים שמו לי מטפחת ראש, שהרי אני

מן האנייה עברתי לישער העלייה (סאן לוקאס)."

איך זה שסבא הרשה לכם לעלות לארץ אחרת, ואתם כל כך צעירים?

"אבא שלי היה מאוד פרימיטיבי, אך הוא האמין שכאן בארץ הכול מסודר, שיש בתים ועבודה וכול מה שצריך. הוא היה בטוח שישמרו עלינו וידאגו לנו. העלייה הייתה קשה מאוד. אחים שלי היו רחוקים ממני, ולא היה קשר בינינו בגלל המצב. היינו בלי כסף ובלי תקשורת, וכולם היו עסוקים בהשרדות. הייתי בודדה מאוד ב'שער העלייה'. עברו עלי ימים קשים של אי ודאות, בלי כסף ובלי שפה. הבדידות הקשתה עלי מאוד. לאחר שנה ב'שער העלייה' הגיעו אלינו נציגים של הסוכנות והודיעו שכל הבנות והבנים שהגיעו בלי משפחה יעברו לירושלים."

"אני לא בחרתי" אמרה דודתי, "בחרו בשבילי. הבנות עברו לגור בבית החלוצות והבנים בבית חלוצים ב'בקעאל'. גרנו בבית גדול שננטשה משפחה ערבית עשירה במלחמת העולם השנייה. את הבית ניהלה שרה טומשוף. היא דאגה להביא טבחיית בימי חמישי שבישלה עבור כולם לשבת. במשך השבוע הסתדרנו לבד. אכלנו כריכים עם טונה או חלווה, מה שיש. במשך הזמן חלק מהבנות התחתנו או שהצטרפו למשפחה שלהם שעלתה ארצה. לאורה חברתי ואני גרנו באותו צריף. הייתי חסרת כול. להורים לא היה כסף לשלוח, ולי לא הייתה עבודה. לאורה הציעה לי לעבוד בבית חולים ב'טלבייה' - בית חולים לחולי רוח. העבודה הייתה קשה. החולים התנהגו באגרסיביות, העיפו לי כלים מהידיים. לא יכולתי לסבול את המצב ועזבתי. לאחר שבוע שבתי לאותה עבודה מחוסר ברירה, שהרי הייתי זקוקה לפרנסה."

מה עם חיי חברה? "הלכנו וטיפסנו בירושלים למגדל דוד על חבלים משם ראינו את החיילים הירדנים מעבר לגבול. הייתה הרגשה מוזרה, שעמום גדול, בדידות. נקשרתי לחברות שלי והיינו הולכות המון לקולנוע. מול "בית החלוצות" היה "מחנה אלנבי" לחיילי גבעתי. החיילים הורשו לבקר במגורי הבנות לפי הכללים. הם היו מגיעים ויוצרים אווירה של חברותא שיתפתי פעולה. באחד הערבים ניגש אליי בחור בשם יהושע ושאל מאין אני, מה אני עושה, מה שמי, ואיפה משפחתי. הוא שאל את

עמליה אבינועם

"ירושלים זה הבית"

באוטובוס קו 940 של אגד נסעתי מעתלית אל דודתי גינה אחותה הבכורה של אמי שמנעוריה גרה בירושלים. בנסיעה הארוכה צפות ועולות בזיכרוני תמונות ילדות שלי עם סבתא נוסעות באוטובוס הישן משנות השישים לבקר את דודה גינה, בעלה דוד ז"ל וארבעת ילדיהם מדי חופש גדול בעיר הבירה.

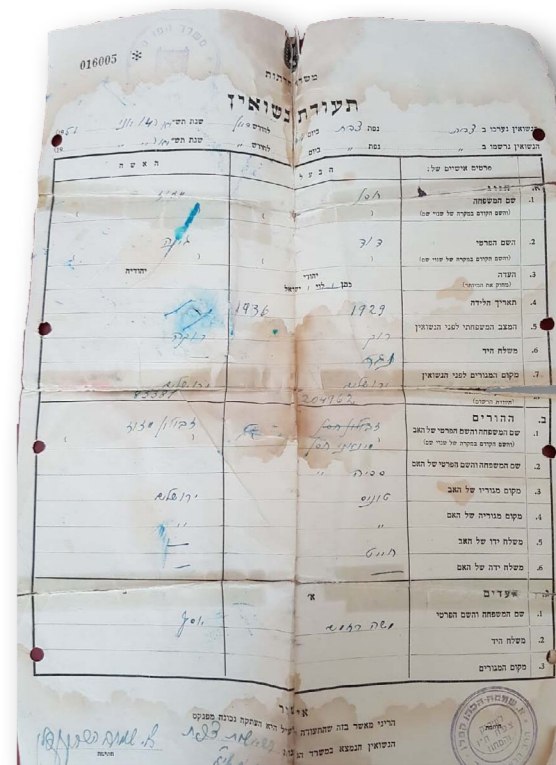
רם, אוהב ושמוח. היא נרגשת לספר על מסע חייה בארץ הציונים. גינה לבית משפחת מזוז נולדה בשנת 1932 בטריפולי לאמה לאה ממשפחת גויטע בלוב ולאב זבולון מזוז בעל נתינות תוניסאית. כשנולדה קבלה את השם מזאלה על שם סבתא מצד אבא. "ספרי לי על ילדותך" אני מבקשת. והיא מספרת על משחקי ילדות ששיחקה בלוב כמו חטוטה, חבל וחמש אבנים, על לימודיה בבית ספר איטלקי ועל סיפורי העם שאהבה במיוחד, סיפורים שספרה לה אמה. זיכרונות המאורעות ותקופת השואה צפו ועלו כאילו קרו אתמול.

"מלחמת העולם השנייה תפסה אותנו בטריפולי. הודיעו לנו לארוז את ביגוד ומעט חפצים ולנסוע לספקס מהיום למחרת" אמרה בכאב. (אביה, הלוא הוא סבי, היה בעל נתינות תוניסאית. כל המשפחה, שבעה נפשות, הועברה לתוניס לשהייה במחנה כפייה בספקס), דודה גינה המשיכה לספר על אביה שהיה חסר אונים מול הגזירה שנחתה עליהם כרעם ביום בהיק, והוא הזדרז למכור את כל הריהוט והציוד שהיה בבית ובעסק שלו תמורת אגורות.

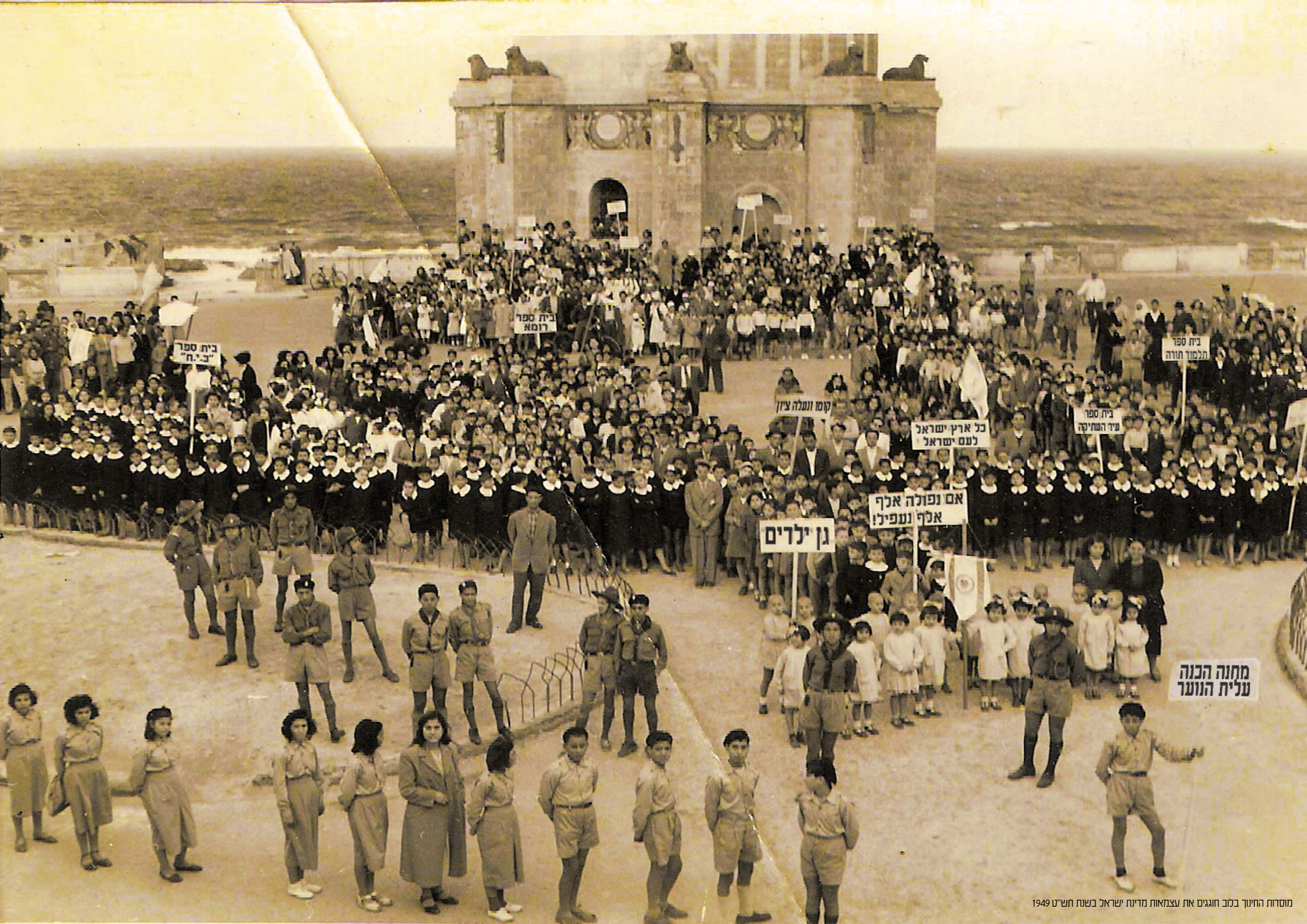
כאשר היהודים המקומיים ראו את הילדים במחנה, וראו את הגרמנים מסביב, הוא החליט לקחת את הבנות הבוגרות, בנות 12 ומעלה, למשפחות מאמצות כדי לשמור עליהן מפני פגיעה ואונס. "אני אומצת על ידי משפחת זיתוני", מספרת גינה, "משפחה אמידה מאוד, בעלת נכסים רבים ומפעלים לזיתים ותמרים. הרגשתי שם בטוחה. היה לי חדר פרטי, והמשפחה דאגה לכל צרכיי. בתם הגדולה הייתה קונה לי בגדים. הייתי כמו חלק מהמשפחה. את אחותי חלו אימצו בני הדודים שלהם. שהינו בביתם עד תום המלחמה. בזמן הזה ההורים,

רם, אוהב ושמוח. היא נרגשת לספר על מסע חייה בארץ הציונים. גינה לבית משפחת מזוז נולדה בשנת 1932 בטריפולי לאמה לאה ממשפחת גויטע בלוב ולאב זבולון מזוז בעל נתינות תוניסאית. כשנולדה קבלה את השם מזאלה על שם סבתא מצד אבא. "ספרי לי על ילדותך" אני מבקשת. והיא מספרת על משחקי ילדות ששיחקה בלוב כמו חטוטה, חבל וחמש אבנים, על לימודיה בבית ספר איטלקי ועל סיפורי העם שאהבה במיוחד, סיפורים שספרה לה אמה. זיכרונות המאורעות ותקופת השואה צפו ועלו כאילו קרו אתמול.

"מלחמת העולם השנייה תפסה אותנו בטריפולי. הודיעו לנו לארוז את ביגוד ומעט חפצים ולנסוע לספקס מהיום למחרת" אמרה בכאב. (אביה, הלוא הוא סבי, היה בעל נתינות תוניסאית. כל המשפחה, שבעה נפשות, הועברה לתוניס לשהייה במחנה כפייה בספקס), דודה גינה המשיכה לספר על אביה שהיה חסר אונים מול הגזירה שנחתה עליהם כרעם ביום בהיק, והוא הזדרז למכור את כל הריהוט והציוד שהיה בבית ובעסק שלו תמורת אגורות. כאשר היהודים המקומיים ראו את הילדים במחנה, וראו את הגרמנים מסביב, הוא החליט לקחת את הבנות הבוגרות, בנות 12 ומעלה, למשפחות מאמצות כדי לשמור עליהן מפני פגיעה ואונס. "אני אומצת על ידי משפחת זיתוני", מספרת גינה, "משפחה אמידה מאוד, בעלת נכסים רבים ומפעלים לזיתים ותמרים. הרגשתי שם בטוחה. היה לי חדר פרטי, והמשפחה דאגה לכל צרכיי. בתם הגדולה הייתה קונה לי בגדים. הייתי כמו חלק מהמשפחה. את אחותי חלו אימצו בני הדודים שלהם. שהינו בביתם עד תום המלחמה. בזמן הזה ההורים,

גינה ודויד חסון נישאו ב- 14.06.1951 בצפת. תעודת נישואין.

מוסדות החינוך בלוב חוגגים את עצמאות מדינת ישראל בשנת תשי"ט 1949

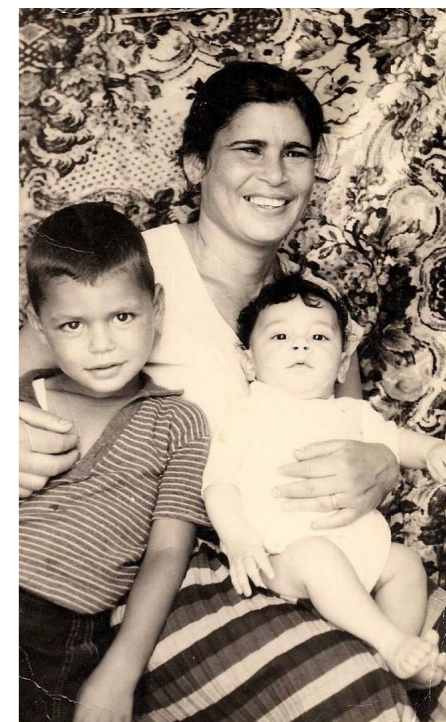
הרצל דאבוש

הראית את ארץ הצבי?

עם קום המדינה הוסר המצור הבריטי, והעולים החלו לנהור לארץ מכל התפוצות. גם יהודי לוב עלו לארץ, התיישבו בה והשתתפו בבנייתה, בפיתוחה ובהגנה עליה. אנו, בני משפחתי, משפחת דאבוש, יצאנו מהכפר זליתן שבלוב, ובשנת 1951 עלינו לארץ ישראל באנייה בשם "מולדת". זהו סיפור העלייה שלי הרווי בזיכרונות נעימים ונאיביים.

נולדתי בעיר זליתן בלוב, מקום לא גדול בלוב שרוב אוכלוסייתו ערבים מוסלמים, והיהודים שחיו בו היו מאמינים בני מאמינים וציונים נלהבים. בזליתן בנו היהודים את בית הכנסת על שם אישה צדקת בשם בושאייף, והעתק שלו נמצא היום במושב זיתן. כל יהודי לוב מאמינים בבושאייף יכולה לסייע ליהודים שבצרה. נוהגים לפנות אליה בעת צרה ונודרים שאם יצליחו ויעבור את הקושי - אזי יתרמו סכום כסף, או בקבוק שמן, או נרות לבית כנסת בושאייף. רבים הם הסיפורים על העזרה שלה.

לקראת העלייה לקחו אותנו במשאית מזליתן עד לנמל טריפולי. על רציף הנמל חייכנו יחד עם משפחות רבות אשר את חלקן הכרנו מלוב, וחלקן היו זרות לנו. לאחר מכן פנו אלינו אנשים שדיברו בשלוש שפות: עברית, ערבית ואיטלקית. הם הסבירו לנו כי אנו מפליגים ישירות לארץ ישראל. שם, בארץ ישראל, יחכו לנו אנשים אשר יקחו אותנו למקום שנגור בו.

עלינו לאנייה, ומלח יהודי צעיר הראה לנו את המיטות שלנו, ומתחתיהן היה לוקה, מעין ארגז קטן שבו שמנו את מטלטלנו המעטים. בשעת אחר הצהריים נשמעו שריקות באנייה, ניתנו מספר פקודות בעברית שלא הבנו שלאחריון שחרר עובד הנמל את החבל שקשר את האנייה לרציף. מיד אחר כך הרגשנו את האנייה רועמת, רוחשת ורועדת, ואז התחלנו לנוע. האנייה פנתה לכיוון היציאה מהנמל. התחברה אלינו גוררת קטנה שגררה וכיוונה את האנייה הגדולה לשער הנמל מבלי לפגוע באניות אחרות או ברציפי הנמל. תוך כמה דקות הגוררת התנתקה מאתנו. הקברניט של הגוררת נפגף לנו לשלום, ואנו התחלנו את הפלגתנו הראשונה לארץ ישראל.

לאחר צאתנו לים הפתוח החלו רבים מנוסעי האנייה להרגיש לא טוב, להקיא ולהתלונן על כאבי בטן עזים. חולשה תקפה את רוב הנוסעים. גם אנו סבלנו בהפלה, אבל אמא ע"ה יעצה לנו לעלות לסיפון האנייה ולנשום את אוויר הים. עם זאת היא ביקשה שניזוהר מאד שלא ניפול ושלא להפריע למלחים. ואכן, האוויר הצח עזר לנו להתגבר על הקבס ועל ההקאות.

ההפלה נמשכה מספר ימים, ואז ראינו מראה כל כך יפה כפי שמעולם לא ראינו. היה זה הר הכרמל, ואחריו נראו הבתים הראשונים של חיפה, וכל כך התרגשנו. על סיפון האנייה התרכזו כמעט כל הנוסעים. אנשים ביקשו "בבקשה, תזזו מעט, כי אני לא רואה את הארץ שלנו", והאנשים זזו ואפשרו לאחרים לצפות במחזה המרהיב. הייתה אווירה שכולנו משפחה אחת. כולם אוהבים את כולם, בלי מחיצות בינו וכלי הבדלים. צעקנו אחד לשני "הנה הארץ שלנו!!", "הנה ארץ ישראל שלנו!!" היה תענוג גדול לראות את ארץ ישראל בפעם הראשונה מן הים. כולנו ביחד התאהבנו ממבט ראשון.

הגענו לנמל חיפה. בני המשפחה שלי - אבא, דודו דאבוש, אמא מנטה ואחי - גרציה, אברהם, ניסים, הרצל ותמר (אחותי) הבכורה ששמה זכיה - לימים סלהוב - ואחי

הגדול יוסף עלו ארצה בזמן שהבריטים שלטו בארץ. כלנו ירדנו מן האנייה "מולדת", ובנמל חיכו לנו נציגי הסוכנות. הם כיוונו אותנו לפי שם המשפחה, וזה התנהל בערך כך:

פקיד אחד פנה לאבא ושאל "מה שם המשפחה?" אבל אבא לא הבין, ואז התערב פקיד שני, שדיבר ערבית ושאל את אבא אותה השאלה, ואבא ענה בערבית "אנו משפחת דאבוש", ואז פקיד אחר קרא בשמו "משפחת דאבוש!!! משפחת דאבוש!!! בואו לכאן ומתוך נפנוף הידיים שלו הבנו שאנו צריכים לגשת אליו. הוא החל להסביר בעברית ובערבית שאנו צריכים ללכת למעברה בשם "שער העלייה". הסכמנו כי לא ידענו מה זה.

לאחר כמה דקות הגיעה משאית והעלו אותנו עליה. ישבנו על ספסלי המשאית, ובתוך כמה דקות הגיעו עוד משפחה, ועוד אחת, ועוד אחת, עד כי נהיה צפוף במשאית. גברת אחת ביקשה ממני לפנות לה את מקומי בספסל, כי קשה לה לעמוד, וכי היא לא יכולה לשבת על רצפת המשאית, ואני פניתי לה מקום מיד. גם אחי קם ונתן את מקומו לאיש מבוגר כשהמשאית התמלאה באנשים, החל מנוע המשאית להשתעל ולטרטר, והמשאית החלה לנוסע.

יצאנו מנמל חיפה אל מקום לא נודע. לאחר כשעה נסיעה, המשאית עצרה, הנהג ירד, והתחיל לדבר בשפה לא מובנת לנו. האנשים לא הבינו מה הוא רוצה, אז הנהג לקח חבילה אחת מהמשאית משך והניף אותה על גבו, והחל ללכת. כל האנשים ירדו מן המשאית והחלו ללכת אחריו, כאשר צורותיהם בידיהם. אחר כמה דקות הליכה ראינו קבוצת אוהלים, הנהג נכנס לאחד האוהלים, וכל משפחה נכנסה לאוהל והתמקמה בו. באוהל היו מיטת ברזל ומזרני קש. שכבנו לנוח ומיד נרדמנו מעייפות.

באותם הימים הייתה מדינת ישראל מדינה צעירה מאוד, והיה עליה להתמודד עם גלי עלייה גדולים מאסיה, מאפריקה ומאירופה. העולים מאירופה באו ממחנות העבודה,

הכפייה וההשמדה, ורוב העולים מכל היבשות לא ידעו עברית כלל. רק אחדים מהם דיברו מעט עברית, "לשון הקודש".

למחרת באה קבוצת אנשים "ותיקים" ובידיהם בקבוקים גדולים עם משאבות. הם התיזו עלינו, על החבילות שלנו, על המזרונים ועל המיטות. זאת הייתה קבלת הפנים שלנו בארץ ישראל המתחדשת. לאחר זמן רב נודע לנו כי החומר שהתיזו עלינו נקרא ליזול, חומר הדברה שמחטאים בו בהמות ברפת ובדיר כדי למנוע מחלות. הוא משמש גם כחומר מחטא בבתי שימוש ציבוריים, אך אנו לא ידענו זאת, וקיבלנו באהבה מה שנתנו לנו, אפילו אם היה זה רעל.

למחרת עברו פקידים בין האוהלים ועמדו ליד כל אוהל. כל משפחה יצאה מן האוהל שלה, הפקיד מנה את בני המשפחה, שאל מיזה ראש המשפחה, נתן לו פנקס תלושים לפי מניין בני המשפחה והסביר לנו כי תלושים אלה יספיקו עד סוף החודש. הבנו בקושי את הדברים. הילדים הבינו במהירות רבה יותר והסבירו לאימא כי בתלושים אלה אפשר לקבל אוכל מהמכולת. בבוקר הבא כבר עמדנו בתור לפני המכולת, מסרנו לחנווני תלושים, ותמורתם קיבלנו מזון. לא תמיד הכרנו את המזון ולא תמיד ידענו איך אוכלים סוגים שונים של מזון. למשל, לא ידענו מה עושים עם מרגרינה. רק אחרי שמישהו הסביר לאימא כי אפשר לטגן בה כמו בשמן, ידענו לנצל אותה. פעם מישהו אמר לאימא כי אבוקדו זה כמו מרגרינה, הוא התכוון לומר שאפשר למרוח את האבוקדו על הלחם ולאכול. אימא הבינה כי ניתן לטגן בו כמו מרגרינה, היא שמה בסיר חם, אך האבוקדו לא נמס ולא הפך לשמן, ומאז היינו מחליפים את האבוקדו במוצרים אחרים.

אמא דאגה שנאכל כל דבר עם הרבה לחם: אבטיח עם לחם, תפוז עם לחם, אפילו בננה אכלנו עם לחם. לכן נזקקנו לנקביו הרבה יותר מהרגיל. השירותים של מחנה העלייה היו באר גדולה ועמוקה מאוד. קוטר הפתח העליון היה בערך עשרה מטרים. מהסוכנות, או אולי היו אלה חיילי הצבא הבריטי, שמו על הפתח קרשים גדולים. בכל פלח שרוחבו כמטר עשו פתח לשימוש, וסביב הפתח בנו מחיצות, כך שפתח הבאר הפך להיות כמו פלחים של פרי הדר, וכל פתח היה לעצמו יחד עם היושב בתוכו.

במעברה היה לנו שכן שהיה איש אליה ומחפש מריבות. אינני זוכר את שמו, אבל אני יודע שכל הילדים פחדו ממנו, לדעתי גם המבוגרים. חבורת ילדי המעברה היו

ילדים שובבים שנהנו מאוד ממעשי קונדס. יום אחד ראינו ליד המעברה עץ יבש שנפל בסערה, לקחנו את העץ וזרקנו אותו לתוך הבאר שהיה מחראה, העץ כולו טבע בתוך המחראה ונותרו ממנו רק ענפים דקים שבלטו לתוך בית השימוש. ערב אחד נכנס אחד הדיירים לשירותים ויצא משם מיד בצעקות גדולות בבהלה גדולה: "מישהו נגע לי בישבן בזמן שישבתי לעשות צרכים. אולי זה שד? אולי זה הסיטרא אחרא?".

כל תושבי המעברה פחדו מאוד וגם השכן האלים. איש לא העז להיכנס לשירותים כל אותו הלילה. בבוקר מישהו נכנס והתפוצץ מצחוק: "הנה השד שלכם, בסך הכול ענף יבש שנפל מהרוח". אף אחד מהילדים לא פצה פה ולא גילה כלום. רק צחקנו בכל פעם שנזכרנו.

לאחר "הסיטרא אחרא" כבר לא פחדנו. היינו מטיילים במעברה רחבת הידיים, לא פחדנו שמא נלך לאיבוד, קפצנו בשלוליות, שיחקנו "חמור חדש" קפיצות בחבל, ובסביבות עם חוט (המוכר בשם "פורפרה").

אבי ואחי הגדול עבדו בקטיף פרי הדר. יום אחד, כאשר חזרו מן העבודה, ראה אחי גור כלבים קטן בצד הכביש. אחי ריחם עליו, הרים אותו והביא אותו הביתה. מאז היה הכלב הקטן לאחד מבני הבית. אנו הילדים בנינו לו מלונה, ריפדנו אותה בשמיכה ישנה, נתנו לו מה שנשאר מארוחותינו, וכך גדלה ותהי לכלבה בעמה. היא הייתה כלבה אמיצה, ממושמעת ונקייה. היא שמרה עלינו ועל בעלי החיים שגידלנו מפני השועלים שהיו באזור. כולנו אהבנו אותה וקראנו לה נרה. אבי ואחי המשיכו לעבוד בפרדס, וכך נהנינו משפע פירות הדר:

תפוזים, תפוזי סוכר, אלו הם תפוזים קטנים אך מתוקים כמו סוכר, תפוזי דם שפליחם אדומים כדם, אשכוליות מרירות מעט לימונים חמוצים בשפע. אחותי הגדולה גריסה פגשה בחור נחמד והתחתנה אתו, ולאחר כמה חודשים שניהם יחד עזבו את המעברה, עברו לגור בפרדס חנה וגרו שם יחד עד יום מותם. אחרי כשנתיים קראו לנו הפקידים מהסוכנות ואמרו לנו כי יש עבורנו בית בבית דגן. עכשיו הוא בבנייה, הסבירו, ותוך כמה חודשים יהיה מוכן עבורנו. מרוב התלהבות אבא היה חוסך כסף לנסיעות והיינו נוסעים לבית דגן, אבא, אחותי הקטנה תמרה ואנוכי היינו יוצאים מוקדם בבוקר ונוסעים לבית דגן באוטובוס. תחנת האוטובוס הקרובה הייתה בצומת בית דגן, ומשם הלכנו ברגל עד הבית שלנו, מרחק של 2 קילומטר בערך. אחותי ואני היינו מטפסים על הגב של אבא לסירוגין, כי התעייפנו מההליכה הארוכה. סוף סוף הגענו לבית שלנו. ראינו קירות חשופים, ערימות של בטון, חול וסיד, ברדלים ארוכים מונחים לצד הדרך. כאשר רצינו לראות איך הבית נראה מבפנים, הפועלים לא הסכימו וצעקו עלינו כי זה מסוכן. לבסוף חזרנו למעברה עייפים אבל מרוצים. סיפרנו לאחים ולחברים כי אבא שלנו לקח אותנו היום לראות את ביתנו החדש שנמצא רחוק רחוק בבית דגן.

תמיד הייתה שמחה בלב ונהנינו מחיים פשוטים ונעימים. לאחר כשנה התבשרנו כי הבית בבית דגן מוכן, ואנו יכולים לגור בו. לאחר כשבוע קראו לנו פקידים מהסוכנות וביקשו כי נארוז את מעט מיטלטלנו. הגיעה משאית, סבלים ושכנים עזרו לנו להעמיס, נופפנו בידינו לשלום ונסענו.

על חוויותינו בבית דגן אספר בפעם אחרת.

לידיה בר אב על רקע נוף ילדותה האהוב במעברה

בקיבוץ ועוד. הרומן "זעקי מעברה אהובה" מוקדש באהבה בעיקר להוריה, לדור הצעיר ולכל מי שחיו במעברות. הרומן מקבל ביקורות מצוינות מקוראים ואנשי ספר חלומה של לידיה בר אב הוא לעבד את הרומן לסרט קולנוע - לו יהי.

והשאלה שנשאלת כעת היא: מי ירים את הכפפה?

zigist@gmail.com

בור השירותים הציבוריים במעברת שפרעם

לידיה בר-אב הסופרת מהמעברה משה (זיגי) זיגדון

לידיה היא משוררת שפרסמה ארבעה ספרי שירה. ועבשיו התפנתה גם לחלום שלה לכתוב רומן. בעלה אברהם בר אב, שהוא סופר ידוע, הצטרף אליה בקידום הפצת הספר לאחר השיחה המעניינת עם השניים, אני מתכבד ושמח להביא בפני קוראינו המכובדים את סיפורה וספרה.

עם אביה שמעון המכונה מוני-גרבי, אמה אידה ועוד חמש אחיות ושלושה אחים. אחרי טלטלות בים הועברה המשפחה ישירות לשער העלייה, משם עברו לבית עולים בפרדס חנה, ולבסוף התמקמו במעברת שפרעם.

את סיפור ילדותה וקורות המשפחה במעברת שפרעם מתארת לידיה בספרה "זעקי מעברה אהובה". הרומן משמיע את קולותיהם של מאות אלפי העולים, הוא מתאר את סבלן של המשפחות שהיו במעברות, שקורת הגג שלהם הייתה אוהל מחורר כמו מסננת, שמדי גשם סוער וסוחרף היה האוהל צונח על יושביו. אורח החיים במעברה היה קשה ומעליב, החל מכך שהשירותים היו בתוך פחון המרוחק מהבית, המקלחת הייתה רק עם מים קרים, מבנה המקלחות היה עשוי פח מחורר, והמציצנות הייתה "לחם חוקם" של הילדים, ומקום להשתעשע בו.

החיים במעברה לא היו קלים, וזאת בלשון המעטה. אך עם כל זאת, למרבה הפלא, ההורים ובני הקהילה המבוגרים קיבלו זאת באהבה (בהכנעה) - מילה מתאימה יותר לתיאור המצב, הם לא באו בטענות לאיש, משום שהיו חזרי ציונות, ומבחינתם לגור ולחיות בארץ הקודש היה זכות, גם אם התנאים קשים מנשוא.

לעומתם, הילדים הבוגרים סבלו מאוד, משום שעליהם הונחתה מציאות קשה שהכתיבה את מהלך חייהם. ראשית הם חיו בתנאים לא תנאים, נאלצו לעזור להורים בכלכלת הבית, יצאו לעבוד בכל עבודה כדי להביא כמה פרוטות להורים, שחלקם לא יצאו לעבודה גם מפני שלא היו מקורות פרנסה עבורם. משום כך הילדים הבוגרים לא יכלו להקדיש את זמנם ללימודים, או להכנת שיעורים, או סתם, לצאת לשחק עם חברים. המצב

ליד הדוכן פגשתי זוג נחמד שהביע התעניינות בספרים המוצעים. השניים שאלו שאלות, ואז סיפרו לי שהגברת בת העדה כתבה רומן המבוסס על חיי משפחתה שעלתה מלוב. הדבר עורר את סקרנותי, והתפתחה בינינו שיחה מעניינת על אודותיה, על אודות הספר ובכלל. תוך כדי השיחה הסתבר שהגברת לידיה היא, בעצם, משוררת שפרסמה ארבעה ספרי שירה. עכשיו התפנתה גם להגשמת החלום שלה לכתוב רומן. בעלה אברהם בר אב, שהוא סופר ידוע, הצטרף אליה בקידום הפצת הספר לאחר השיחה המעניינת עם השניים, אני מתכבד ושמח להביא בפני קוראינו המכובדים את סיפורה וספרה.

לידיה בר אב, בת למשפחת חסן, נולדה בעיר חומס אשר בלוב, עלתה ארצה בשנת 1950 כאשר הייתה בת חמש שנים, ולמכור את יצירותיהם.

לידיה עומדת על רצפת הצריף במעברת שפרעם 22 מטר רבוע

במעברה, התנאים הקשים והעוני שהיו שורים בו, יצרו מצב שאותם תלמידים לא הלכו באופן סדיר לבית ספר ונמנעו מפאת הבושה מהזמנת חברים מהכיתה שמא יראו אותם בעניים.

סיפורה של לידיה, הסופרת שלנו, אף שמתיישב היטב עם כל מה שעברו וחוו ילדי המעברה, היה שונה. היא הייתה ילדה סקרנית בעלת שאיפה עזה ללמוד, להתפתח, להצליח בלימודים, ואף הציבה לעצמה יעד להגיע אליו - להיות מורה בישראל. עם סיום הלימודים במעברה בכיתה ו' עברה ללמוד בקרית אתא, שם היא הוכיחה את יכולותיה, ובמבחן שנערך בכיתה ח' קיבלה סטפנדיה והוכרזה כתלמידה מצטיינת. בשל כך יועדה להיות מורה והמשיכה ללמוד בתיכון במגמת לימודי חינוך.

בהיודע לאביה שבתו אמורה להיות מורה בישראל, לא היה איש שמח ממנו. זאת למרות שעקב השקעתה הרבה בלימודים התקשתה לסייע בעזרה בבית, ועל אף שאביה חלה ולא היה מסוגל לצאת כלל לעבודה.

עם סיום הלימודים בתיכון ביקשה דחיית שרות מהצבא לשם לימודים. בקשתה אושרה, והיא התחילה ללמוד באוניברסיטת חיפה את המקצועות מקרא וספרות. לידיה סיימה בהצלחה את לימודיה, קיבלה תעודת הוראה והוענק לה תואר ראשון במקצועות אלה.

"בין לבין" היא מכירה את אברהם בר אב, ובהיותה בת עשרים הם נישאים ועוברים לגור בקיבוץ מספר שנים. אברהם בעלה הוא סופר שכתב ספרים רבים וממשיך בכתיבה עד היום. לידיה, בנוסף להקמת המשפחה, ממשיכה במסלול לימודים אקדמיים לתואר שני, כתיבה יצירתית ובספרות. רצונה העז מאז היותה ילדה במעברה ולאורך כל הדרך - ללמוד ולהשתלב במסגרות החינוך השונות - נשא פרי, ולמעשה, היא הגשימה את חלומה ואת חלומה של אביה ז"ל.

במהלך השנים היא כותבת שירים ומשוחחת וירטואלית עם יומנה עם אנה פרנק, מגדלת ארבעה ילדים - שלושה בנים ובת, מסייעת בדרכים שונות לאנשים במצוקה, עוסקת בחינוך בני נוער בהיותה

יולנדה חכמון

מדינת ישראל אני אוהבת אותך!

מהיום שאני זוכרת את עצמי תמיד ידעתי דבר אחד חשוב: יום אחד נעזוב את העיר טריפולי שבלוב ונגיע לארץ ישראל היפה. בילדה קטנה, ההגעה לארץ ישראל הייתה נדמית בעיניי כמו עליסה שעוזבת את ביתה ומגיעה לארץ הפלאות. כך הייתי מפליגה בתוך החלומות שלי.

צ'יה חלו (ZIA HALU) ז"ל והבן הבכור שלהם ויקטור

גרנו ברחוב "ויה בסטיוני" (VIA BASTIONI). רחוב רחב ידיים שמצדו האחד בתי מגורים וחנויות, ומול הבתים, מצדו האחר של הרחוב, הטיילת והים. הייתי עומדת במרפסת, מסתכלת על הים ומדמינת שרחוק רחוק מעבר לאופק מפליגה האנייה הגדולה ובורחת ללב הים, ואנחנו בתוכה. האנייה עוברת גלים וימים ומפליגה במהירות, ולפני שמישהו מרגיש בהיעדרנו, אנחנו כבר מגיעים לישראל, לארץ המובטחת, לארץ עם האפשרויות הבלתי נגמרות, לאמריקה, לאמריקה שלי בתור ילדה.

אני, הילדה הקטנה, הייתי מאוהבת בארץ ישראל עוד לפני שפגשתי אותה. וכך חלפו להן השנים, ואתן גברו הכמיהה והאהבה לארץ. אני זוכרת שבימי שבת, כשכולם היו בבית אחרי שחרו מבית הכנסת, היינו יושבים על המיטה הזוגית של ההורים היקרים שלנו, ואמא הייתה אומרת לנו, חלק בערבית וחלק באיטלקית: "תארו לכם שכיסוי המיטה הזה יהפוך כמו השטיח של אלדיו, והוא פשוט ייקח אותנו לארץ ישראל, שנוכל לפגוש את המשפחות שלנו".

המשפחות של אמא ואבא שלי - הורים, אחים ובני דודים - עלו לארץ בשנים 1948-1949. ההורים שלי ושלושה מהאחים שלי (אני עדיין לא נולדתי) נשארו בלוב יחד עם דוד שלי אהרון (ממוס) ז"ל, אח של אבא עם אשתו רחל

המשפחה שלנו נחשבה למשפחה אמידה. הילדים היו מופנקים מאוד, ולא חסר לנו דבר. אבא שלי החליט לוותר ולדחות את העלייה לארץ למועד מאוחר יותר. אבל לצערנו, בשנת 1952

המשפחה שלי: אמא, אבא ושמונת הילדים, ארבעה בנים וארבע בנות ובת הדוד מירלה. שתניו בנות אותו גיל בהפרש של שלושה שבועות ותמיד היינו אחת עם השניה. התמונה צולמה ימים ספורים לפני שהמשפחה של דוד שלי עזבה את טריפולי

לוב קיבלה עצמאות, והשליטים הלוזים החליטו לאסור את יציאת היהודים מהארץ. ראשית הופסקו ההפלגות לארץ ישראל, ועוד איסור היה ליהודים: אסור היה למשפחות יהודיות לצאת את גבולות לוב בלי שכמה אנשים מהמשפחה יישארו בלוב כערובה לכך שנחזור ללוב. בתוכם פנימה ידעו השליטים כמה משמעותית הימצאותם של היהודים בלוב לפיתוח העסקים במדינתם. דרך זאת אכן הצליחה. הרי איש לא היה משאיר מישהו מבני המשפחה בטריפולי או בנג'זי בלי לחזור, שהרי גורלם של הנשארים היה עיניימים וכליאה עד חזרתם של כל בני המשפחה.

הייתי הילדה הרביעית במשפחה. אחרי נולדו עוד ארבעה ילדים, שני בנים ושתי בנות, וכך הפכנו למשפחה ברוכה ילדים - שמונה ילדים והורים. הייתה לנו ילדות מאושרת בלוב. שיחקנו יחד עם השכנים היהודים ובילינו זמן רב עם הילדים של הדודים אהרון ורחל ז"ל.

בפסח המשפחה של הדוד שלי (גם היא משפחה ברוכה ילדים) הייתה מגיעה אלינו שבוע לפני פסח. בני המשפחה היו נשארים בביתנו שבוע עד שבועיים אחרי פסח, זאת למרות שהבית שלהם היה במרחק הליכה מהבית שלנו. זה אחד הזיכרונות הכי יפים שלי מהילדות. המשפחה של דוד ממוס ז"ל עזבה לישראל בשנת 1964, למעט אב המשפחה, סיפור מרתק בפני עצמו. עזיבתם של בני הדודים שלי הותירה בנו חלל גדול מאוד. אומנם שמחנו בשמחתם על סוף הצליחו לממש את החלום, אבל יחד עם זאת כאבנו את הפרידה.

אנחנו, הילדים במשפחה שלי, אהבנו מאוד ללמוד בבית הספר האיטלקי והשקענו זמן רב מאוד כדי להצליח בלימודים. אך על אף כל זאת, בלבנו פנימה שאפנו תמיד לדבר אחד - לעזוב את לוב ולהגיע לארץ ישראל.

וכך, ביום בהיר אחד, בחודש מאי 1967,

בלי שום הכנות או תכניות מקדימות, התארגנו לנסיעה לגרבה שבתוניס. כמעט בכל שנה ההורים נהגו לנסוע עם חלק מהילדים, לפעמים שניים לפעמים שלושה. אבל באותה שנה הוחלט שכולנו ניסע למעט אח אחד שלי, נסים-אשה. נסים היה בדיוק לפני בחינות הסיום שלו, וממש לא התכוון לותר או להפסיד על אף הפצרותיהם של הוריי "שעוד נספיק לחזור לפני שיתחילו המבחנים". היה חשוב לו מאוד להצליח ולקבל את התעודה המיוחלת - תעודת הבגרות - וכך נותר בבית ללמוד עם חברים.

העמסנו מזוודות על רכב הסימקה שהיה בבעלות אחי ויקטור, יחד עם עוד זוג ללא ילדים שנסעו ברכב שלהם, וחלק מאתנו הצטרפו אליהם. הגענו לגרבה (GERBA), וזאת הייתה חגיגה של ממש. אחרי מספר ימים בסיום ההילולה המשכנו לעיר הבירה תוניס לנפוש כשבוע-שבועיים. בטריפולי בלוב הלימודים מסתיימים בסוף מאי, כך שלא היינו מחויבים לחזור במהרה.

בתוניס התאכסנו במלון ריץ (RITZ), שנמצא בשדרות פריז - הרחוב הראשי. המקום היה ממש יפה, עם הרבה עצים. האנשים בתוניס היו נחמדים ומאירי פנים גם לנו התיירים וגם בינם לבין עצמם. היינו בקשר עם משפחות יהודיות שנהגו להזמין אותנו בשבת. העברנו את הימים בכיף, בים, במסיבות וטיולים.

בוקר אחד, ממש ימים ספורים לאחר שהגענו למלון, שמענו צעקות. הבטנו החוצה וראינו המון משולהב ברחוב הקורא: "מוות ליהודים!" חשכו עינינו ולא הבנו מה פשר הדברים. ירדנו ללובי המלון, ואז ראינו בטלוויזיה שפרצה מלחמה בין ישראל למדינות ערב, מלחמת ששת הימים.

מהניסיון שלנו ידענו, שברגע שיש פעילות צבאית כלשהי בישראל, אזי, כמו שאומרים אצלנו - "הלך עלינו". כך היה גם במלחמת סיני ב 1956. דאגנו מאוד לאח שלי שנותר בטריפולי. בתוניסיה המנהיג בורגיבה (BURGHIBA) יצא מיד לאקרונים והודיע לעם שלו להפסיק עם הפרעות וההרס של הרכוש של היהודים ושינקוט ביד קשה במי שינהג אחרת, אבל אנחנו ידענו שהמוסלמים בלוב הרבה יותר פנטים ואכזריים מאחיהם בתוניס. לנו לא היה שמץ של מושג מה קורה עם אח שלי, היכן הוא מסתתר, ואם חלילה קרה לו משהו. הגרוע מכל הוא שהתחילו להגיע הידיעות על משפחות שנרצחו. הפחד

הלך וגבר, וחוסר היכולת לעשות משהו למען אחי, היו מתסכלים וקשים מאוד, במיוחד להורים.

הדאגה לאחי הייתה עמוקה מאוד. אחי נסים, שיהיה בריא ויבדל לחיים ארוכים, נקרא על שמו של דודי, אחי אבי, שנרצח במאורעות 1945 כשהיה רק בן 19 (שמו מצוין בין שמותיהם של הנספים בפרעות במוזיאון יהדות לוב באור-יהודה), והזיכרון עורר בנו חשש ופחד שמא חס וחלילה יהיה לאחי גורל דומה. כל הכיף הפך להמתנה מורטת עצבים, וכל היום עברנו בצומות ובתפילות לשלום של אח שלי.

כך נשארו בתוניס כמו בני ערובה. לא הייתה לנו אפשרות לחזור הביתה בשל המצב הקשה והמסוכן, והמצב הכלכלי שלנו בתוניס היה קשה מאוד. באנו לשבועיים בלבד, ולפי זה ההורים ז"ל עשו את החישובים שלהם. אמא שלי נאלצה למכור את צמידי הזהב שלה וגם את שלנו הבנות על מנת שיהיה לנו כסף למחיה. למזלנו, היהודים בתוניס היו ממש מקסימים ומכניסי אורחים. הם ניסו להקל עלינו ולעודד אותנו.

אחרי כחודש וחצי החליט אבא שלי ז"ל לטוס לטריפולי לבדוק מה קורה עם אחי. אבא הגיע אחר הצהריים למחנה גורגי, (CAMPO GURGI) שם בישרו לו שאחי טס לרומא באותו יום בבוקר. אבא התאכזב שלא ראה את בנו, אבל יחד עם זה שמח שהוא נמצא כבר במקום מבטחים מחוץ לגבולות לוב. רק לאחר שנפגשנו באיטליה, כמה חודשים אחרי האירועים הקשים, נודע לנו שאחי ניצל בנס. הוא עבר מצבים קשים מאוד יחד עם חברים. ביום הראשון למלחמה, בהיותם במנוסה ברכב של אחד החברים, נקלעו למקום עם המון משולהב וצמא לדם, ורק ההחלטה להמשיך בנסיעה גם על חשבון זה שיפגעו בפורעים, הצילה אותם. ברור שהוא לא ניגש לבחינות הבגרות. בתי הספר היו סגורים, וכל נושא הלימודים הפך למשני ולחסר חשיבות, אבל אחי לא ויתר, וכשהגיע לאיטליה מיד ערך את כל הסידורים מול בית הספר ברומא. שם נבחן וקיבל את התעודה המיוחלת. הפחדים והאירועים הקשים הותירו בו צלקות שאיתן נאלץ להתמודד זמן רב אחר כך.

כחודשיים נוספים עברו עלינו בתוניס עד שסדרו לנו כל

הניירת, ובערך בחודש ספטמבר, בדיוק לפני תחילת הלימודים, הגענו לאיטליה, שם נשארו שנה אחת. בקיץ 1968 עלינו לארץ לאחר מחלוקת לא פשוטה במשפחה: האחים הגדולים שלי רצו לנסוע לארה"ב, ההורים שלי התנגדו בכל תוקף והכריזו שיעלו רק לארץ ישראל, שהפעם לא יתנו לשום דבר וללאף אחד להיות לנו למכשול.

ומאז אני יכולה לומר שאני בטיול של החיים שלי: במאי 1967 יצאתי מטריפולי, עיר הולדתי, לטיול קצר כדי למלא מצברים ולחזור לשגרת ימי כנערה ותלמידה מצטיינת בכיתה י"א בתיכון (RAGIONERIA). אבל אדם מתכנן ומישהו למעלה מתכנן לו אחרת - וכן, מישהו למעלה תכנן להגשים את החלומות שלי, ואני מודה לו על כך יום יום.

ואכן, כיסוי המיטה של ההורים הפך לאנייה הגדולה והעצומה שיצאה מנפולי שבאיטליה והביאה אותי לחיפה שטופת השמש. בנמל חיכו לנו וקיבלו את פנינו בחום ובהתלהבות כל המשפחה: אחים של ההורים, בני דודים וגם חברים שכבר עלו קודם לארץ, וגם הם חיכו למשפחות שלהם. ואני התאהבתי במדינה מיד. האהבה החלומית למדינת ישראל עוד טרם שראיתי אותה הפכה לממשית.

מדינת ישראל, אני אוהבת אותך!

שמעון וקמילה זגדון בטיול בישראל

מוטי (ראשון מימין) עם אחיו הגדולים אבלים על אביהם שנפטר מבעוד מועד

ולהדריך אנשים הקמתי את רשת "אל-הנכס" שנחשבת לרשת נדל"ן ישראלית ומונה עשרים זכיינים ועוד היד נטויה, כ-180 סוכני נדל"ן, אנשי צוות, מדריכים ומרצים. ב"אל הנכס" הגשמת את הפוטנציאל האישי שלי, בעשר אצבעות, בלי אבא עשיר - או אבא בכלל - שינתב אותי להצלחה.

כשהתחלתי לא ידעתי לאן אגיע. היום "אל הנכס" היא הרשת השלישית בגודלה בארץ בתחום הנדל"ן, ועדיין לא הגשמת עשרים אחוזים מהחלומות שלי. אני שואף להיות מקום ראשון בארץ ולפתוח סניפים באירופה. לצעירים שבתחילת דרכם אני ממליץ: בחרו תחום שאתם אוהבים ויכולים לתרום בו הכי הרבה. לכו ללמוד אותו בחברה גדולה, שם תרכשו את הידע והכלים הנדרשים, וצאו לדרך עצמאית משלכם.

לסיכום, מדהים אותי כל פעם מחדש לשמוע סיפורי הצלחה של בני הקהילה שיצרו מפעלי חיים מרשימים בתחומים רבים ושונים בעשר אצבעות. הסיפור של מוטי מעורר השראה, מוטיבציה ותקווה לפריצת דרך והצלחה לכל מי שרק ירצה בכך. לא נותר אלא לאחל לו הצלחה בהגשמת כל חלומותיו.

לפחות חמש-עשרה עבודות בחיפוש אחר תחום שאליז אוכל להתחבר. תמיד חיפשתי להיות נאמן לעצמי. בשלב זה גיבשתי כבר את הזהות הפנימית שלי, הכרתי באיכויות שלי כאדם יצירתי וביכולת המנהיגות שלי. מצאתי עבודה כקצין ביטחון ראשי בשק"ם. טיילתי בכל הארץ, כל יום בעיר אחרת בארץ, ואהבתי מאוד את העבודה. לכאורה, כקצין ביטחון אתה לא אמור להיות "חביב הקהל", ולמרות זאת בחרו בי העובדים בבחירות אישיות להיות חבר מתוך 21 חברים בוועד הארצי המייצג את 8,000 עובדי השק"ם, וזאת כשהייתי רק בן עשרים וחמש שנה.

אחרי השירות הצבאי החלפתי לפחות חמש-עשרה עבודות בחיפוש אחר תחום שאליז אוכל להתחבר. תמיד חיפשתי להיות נאמן לעצמי. בשלב זה גיבשתי כבר את הזהות הפנימית שלי. הכרתי באיכויות שלי כאדם יצירתי וביכולת המנהיגות שלי.

לאחר מכן למדתי בקורס מנהלים, ואחריו ניהלתי ארבע-מאות עובדים. כחלק מהתפקיד יצאתי לקורס מנהיגות בגרמניה, שם נפגשתי עם חברי ועדים צעירים של החברות המובילות במשק, כמו בנק לאומי, נחושתי ועוד. שם בניתי קשרים חברתיים שימים תרמו לי בעסקים. מתפקיד זה הבנתי כמה כוח יש לרשת. למדתי איך רשת מקצועית עובדת, ואת הידע הזה ניתבתי לימים לרשת הנדל"ן "אל-הנכס" שהקמתי.

לאחר שהייתי לאיש מכירות מעולה, הרגשתי שזה הזמן לפנות לתחום שאני אוהב - הנדל"ן. הבנתי ששם אני יכול גם לגעת בכסף גדול יותר. התחלתי לעבוד כסוכן נדל"ן והכרתי את חוקי העבודה. לאחר מכן פתחתי משרד בקריית אונו והתחלתי לגייס סוכנים ולהכשיר אנשי מכירות. העסקתי במשרד עשרים סוכנים והתחלתי להתפתח, פתחתי בית ספר ללימוד מקצועות הנדל"ן, לקחתי את הניסיון שלי מרשת השק"ם ואת הלמידה מגרמניה איך להיות יצואן טוב ולשמור על איכות. עם הכלים האלה והיכולת להנהיג

בשנות הלימודים הראשונות הצטיין מוטי בחשבון ונקרא "מלך החשבון". יחד עם זאת הוא הביא עמו לבית הספר את המנטליות וההתנהגות שאותם ספג כשהיה ביפו. הוא התנהג בבריונות ילדותית ויצר תדמית של ילד שכולם צריכים לשמוע בקולו. אולם במהירות רבה מאוד הוא הבין שהוא חייב להשתנות, ועל כן השתמש בחכמה ליצירת מנהיגות בקרב חבריו לכיתה.

כשהיה מוטי בן שלוש עשרה נפטר אביו. אחיו הגדולים היו כבר נשואים, והוא הבין שהוא חייב לשרוד ולדאוג לעצמו שיהיה לו כסף. בחופשות בית הספר היה מצטרף לאחיו בעבודות שונות באתרי בנייה. בימים שבהם למד, מכר תפוזים שהעמיס בתוך חולצתו: עבר דלת אחר דלת ומכר אותם. אותו הדבר עשה גם עם סברסים. הוא נהג לקטוף ולמכור מדלת לדלת. בכסף שהרוויח ממכירת התפוזים והסברסים הוא קנה פרחים ומכר אותם בפינת הרחוב בערבי שבת וחגים. כך פיתח את החוש העסקי שלו ואת מיומנויות המכירה.

באותה התקופה למד בחטיבת הביניים

"בן צבי", שהייתה החטיבה הראשונה בארץ, מעין תכנית פילוט ניסיונית של משרד החינוך. בעקבות הצלחתה הקימו עוד חטיבות בארץ. "הרגשתי שקריית אונו היא כמו כור היתוך שהמדינה עושה פה ניסיון. הרגשתי סוג של ראשוניות - שאפשר להצליח בדברים חדשים ולא צריך לפחד לנסות", הוא מספר.

"בקריית אונו הרגשתי לא נוח כשדיברו על הורים. בגלל מותו של אבי הגשתי חוסר, ואז החלטתי להירשם לפנימייה, כי הבנתי ששם יש הרבה ילדים כמוני. הפנימייה הכינה אותי לצבא. הייתה בה משמעת גבוהה, חצי צבאית. היינו יוצאים אחת לשלושה שבועות הביתה, ולפעמים שחררו אותנו לכמה שעות. בפנימייה זכיתי במקום ראשון בתחרות שחייה, והניצחון הזה עזר לי לבנות מנהיגות בפנימייה. זאת אף על פי ששם קשה היה להתבלט, כי כולם היו מעין שורדים.

בצבא החלפתי מספר תפקידים, ואחד מהם היה מציל בים של "אטור", מחנה צבאי שהוקם על עיר רפאים שהמצרים נטשו בסיני, מאה קילומטר אחרי שארם-א-שיח. אחרי השירות הצבאי החלפתי

מוטי נחום נכס משלנו

גליה לוי

מעשה שהיה כך היה: כשחיפשתי דירה להשכיר, התקשרתי למודעה בעיתון והגעתי לרשת "אל הנכס". בתום השיחה עם שרון היא שאלה אם אני מכירה משהו שתחום הנדל"ן מעניין אותנו. השבתי לה שבדיקת עבשיו הוצאתי רישיון תיווך. היא הזמינה אותי לפגישה עם אביה מוטי נחום, מנהל הרשת. במשרד בקריית אונו פגשתי אדם קשוב, אמפתי ועניו. כשהבנתי שהוא ממוצא לובי, נעשה המפגש טבעי יותר, ומיד הבנתי שהגעתי למקום הנכון להתחיל את הדרך שלי בעולם הנדל"ן. סיפור הצלחתו של מוטי מעורר השראה. מוטי החל את דרכו מלמטה, בחוסר אמצעים וללא תמיכה, ולאורך כל הדרך צבר כישורים וידע. בזכות נאמנות והקשבה לקול הפנימי שלו הצליח לפרוץ דרך בעולם העסקים והנדל"ן.

היהודים, והם נהגו להתאמן. פרסו מזרנים על הרצפה וחזיקו את השרירים שלהם כדי להיות מוכנים למקרה שהערבים יתקפו אותם.

מוטי מספר על מקרה שאירע כשהיה בן חמש לערך. אחיו דוד לקח אותו עם עוד שני חברים, והם הושיבו אותו על החומה ביפו. החברים נהגו לקחת פנימיות של רכבים או משאיות, לנפח אותם ולעשות מהם גלגל ים. דוד הפך למומחה בפנימיות ולימים הפך למוסכניק. "דוד וחבריו ירדו לימים", מוטי מספר, "ואני נותרתי לשבת מעל החומה הגבוהה. ישבתי והתבוננתי בהם בהנאה. בתוך שבריר שנייה אירע הדבר: שמעתי רחש מאחורי גבי, כשהסתכלתי כבר היה מאוחר. שלושה ערבים דחפו אותי למים ועמדתי על סף טביעה. בנס אחד החברים ראה שאני לא נמצא על החומה וראה אותי טובע בים. תוך מספר שניות הוא הגיע אליי והציל אותי.

בשנת 1965 נמאס לאמא ולמשפחה מהמלחמות עם הערבים, והם החליטו למכור את הבית ביפו ולעבור לקריית אונו, אבל הכסף של הדירה ביפו לא הספיק. אמא נגשה לבן ציון חלפון ז"ל, שהיה שכן שלהם בטריפולי והיה באותו זמן ראש תנועת המושבים (לימים היה חבר כנסת ומונה לסגן שר בממשלה) הוא השיג לאמי הלוואה שתספיק לה לרכישת דירה בקריית אונו.

הסיבה לבחירה בקריית אונו הייתה בזכות אחיו שהיה קבלן אינסטלציה, ובאותה התקופה עבד בפרויקט בניה של רחוב צה"ל, שכשמו כן הוא - היה מיועד למגורים של אנשי קבע. הם היו הרוב של התושבים המקום, שירתו בצבא ושידרו מסר שכולנו עם אחד. בצבא אין מעמדות ואין עדות.

בישראל עברו בני המשפחה במספר תחנות עד שהתמקמו ביפו בדירת שני חדרים שבה חיו - תשע נפשות - בצפיפות רבה. בני המשפחה היו שני הורים, חמשה ילדים, אם האב, הסבתא, שהייתה השליטה בבית, ועל פיה יישק דבר - ובת מאומצת בשם עליזה. עליזה היא אחייניתו של אביו, שאמה שלחה אותה מברוקלין לישראל כדי שתגור עם אחיה בגלל שחששה לה בארצות הברית והרגישה שבטוח יותר שתגדל בישראל. עליזה הייתה שומרת על מוטי הפעוט שנולד ביפו בחג פורים. מוטי נולד ביפו בשנת 1958 בבית חולים בית דג'אני, ומכיוון של היו אמצעי תקשורת כמו היום, עד שההודעה הגיעה לאביו סיפרו לו שנולדה לו בת. האב לא התלהב מכך שנולדה לו בת ואמר: "חטואה בסאת וקעדו עליה" תרגום: שימו אותה כמו שטיח ושב עליו. ואז האמא אומרת לו שזו טעות, ונולד לו בן. מכיוון שנולד בערב פורים החליטו לקרוא מרדכי. מאז ובמשך כל שנות ילדותו חיפשו אותו למרדכי היהודי.

כל האחים שלו יצאו לעבוד מגיל 13 כדי לעזור בפרנסת המשפחה. מוטי הפעוט נשאר בבית עם סבתא.

האווירה ביפו הייתה קשה מאוד. מאבקים בין יהודים לערבים היו בלי סוף. במאבקים אלו השתתפו גם הילדים וגם אמותיהם, היו שכל אחת מהן גוננה על ילדיה. היו מלחמות רחוב בין נשים, משיכות שיער ומאבקים בלתי פוסקים. הערבים אמרו שהם לא יפסיקו להציק ליהודים, עד לא יעיפו את כל היהודים מיפו, ובמיוחד את משפחת נחום. בשל המצב הזה האחים הגדולים שלו היו חייבים ללמוד להתגונן, לחזק את עצמם ולבנות קבוצה שתעמוד נגדם. בזמן שההורים היו בעבודה הזמינו לבייתם האחים ברוך ודוד את חבריהם

משפחתו התגוררה בטריפולי, ושם עבד יחד עם אביו בחנות לבדים. בבתי הכנסת באותם הימים היו פעילים ציונים שעודדו עליו לישראל גם לפני שהעלייה הייתה חוקית. אביו ואמו, מתוך אידאליה של ציונות, החליטו לעזוב את הכול בלוב, רכוש, מעמד, עבודה, חיים - ולעלות לארץ ישראל. הם פנו לפעילים, ויום אחד קיבלו הודעה שהם יכולים לעלות על אנייה לישראל. באישון לילה הם עלו על סירה שעליה שטו לאנייה, אולם הים היה סועק, ועל כן החזירו אותם כלעומת שבאו. כך הם חזרו לבייתם ולחיייהם כאילו לא קרה כלום ושמרו על עניין העלייה בסוד גם ממפני הקרובים אליהם.

לאחר זמן קצר קיבלו הודעה שנייה שהם יכולים לעלות ארצה. שוב באישון ארזו מעט חפצים, הותירו את ביתם וחיייהם מאחור ועלו לאנייה שפניה מזרחה. גמילה הייתה בחודש תשיעי להריונה וילדה את בנה השני באנייה.

מוטי מחפש למרדכי היהודי

נשיא הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב

בבחירות שנערכו לאחרונה במועצה נבחר מר וולטר ארביב להיות נשיא הארגון העולמי של יהודים יוצאי לוב. מר וולטר ארביב הוא איש העולם הגדול, ודלתות של גדולי העולם נפתחות בפניו, אין ספק, אם כן, שהוא ימשיך לסייע בהפצת סיפורה של העדה המיוחדת שלנו.

ביקור השרה גילה גמליאל בבית המורשת

מדי פעם היו פגישות לקיים מפגשים משפחתיים בבית המורשת ובמוזיאון. נוהג זה מתחיל לתפוס תאוצה, ואנו רואים מספר גדל והולך של משפחות המבקשות לקיים מפגשים כאלה במקום, כמובן, תוך כדי תאום עם האחראים במקום. יבורכו כל אורחינו.

ביקורים משפחתיים במוזיאון

מתנגדים לאנטישמיות בבריכת הסולטן

בהמשך לפעילות ביום הקודם נערך כנס בברכת הסולטן בירושלים. מר יובסט ביטנר בן לחייל וורמכט הוא האיש שהקים את מצעד החיים, ארגון של יוצאי הנאצים ששם לו למטרה להיאבק באנטישמיות. מר ביטנר נשא נאום מרגש וסיפר על הפעילויות של הארגון ברחבי העולם. במעמד זה הוענק לדורון אלמוג חתן פרס ישראל תעודת הוקרה על פעילותו ותרומתו המיוחדת לחברה. הערב לוהו בביצוע יצירות של אמנים ולהקות מחול מדרום קוריאה. לשני האירועים שהוזכרו הוזמנו מתנדבי מרכז המורשת באור-יהודה לשבת במתחם ה-VIP הודות לפעילותו של מאיר כחלון יו"ר מועצת הארגון.

משואה לתקומה - מצעד החיים

אלפי נוצרים, נציגים מארבעים מדינות, ברובם מגרמניה בני משפחות נאצים לשעבר, צועדים זה כמה שנים את "מצעד החיים" ברבות מארצות העולם. השנה (15.5.2018) הגיעו ארצה כמה אלפים מהם לצעוד ברחובות ירושלים שלבשו חג עם דגלי ישראל ודגלים ססגוניים אחרים. בסיומו של היום נערכה עצרת המונים בבנייני האומה בירושלים שכללה טקס מרשים והצגה על העולים באניה אקסודוס. האורחים הסתובבו בקהל והעניקו לכל אחד מהנוכחים פרח לבן וחיבוק חם תוך בקשת סליחה על מה שהעם היהודי עבר בשואה. הייתה זאת פעולה מרגשת שהרעידה לבבות רבים, ובסיומה נשמעה שירת התקווה מגרונות כל הנוכחים.

טקס זיכרון בעיר תל חדיד

הטקס המסורתי ליום הזיכרון לחללי צה"ל נערך באתר ההנצחה שביער יהודי לוב בתל-חדיד. התאספו ובאו בני העדה מכל קצווי הארץ לחלוק כבוד לנופלים ולנספים במאורעות השונים. השתתפו: סגן השר הרב יצחק כהן, מר שמעון טסה ראש מועצת מודיעין, מר מאיר כחלון יו"ר מועצת הארגון, מר שמעון דורון יו"ר הארגון. תפילת יזכור ופרק תהלים מפי מר רחמים חסון. הדלקת המשואה ואמירת קדיש מפי מר שמעון דרוה הונחו ארבעה זרים. שני נערים ממקהלת לבלוב הנעימו בקולותיהם מספר פיוטים. הטקס הסתיים במצעד דגלנים ובשירת התקווה.

זכרון בסלון

כמנהגנו מדי שנה בימי הזיכרון התקיים בבית המורשת ערב, ובו נשמעו סיפורי שואה. היה זה ערב מרגש בהשתתפות רבים, והאולם היה מלא מפה לפה.

ערב שירי לוחמים

בערב יום הזיכרון לחללי צה"ל התקיים ערב שירי לוחמים עם האמנים גילה ואיל כהן, עם חבורה קבועה של חובבי שירה שהתארחו בבית המורשת, בחדר ההדרכה שעוצב לתפארת והותאם לתכנית הערב. המקום היה מלא באורחים ובאי בית המורשת הקבועים. למותר לציין שהיה ערב מהנה, והחבריה לא רצו לחדול מלשיר השירה רעמה והדהדה.

12-04-2018 שורד מחנה הריכוז גאדזו שבלוב אבי נעים נתבקש על ידי הארגון העולמי של יהודי לוב להעיד את עדותו בבסיס משמר הגבול יישר כח לאבי היקר

12-04-2018 מאיר כחלון מניח את זר יהודי לוב ביד ושם לזכר יהודי לוב שנספו בשואה

איריס פרידר

השוק של נתניה שוק של אהבה

נתניה מציינת השנה תשעים שנים להקמתה. במשך השנים קלטה נתניה רבים מעולי לוב, ומכל המקומות בעיר בחרנו להתמקד בשוק העירוני: השוק בנתניה נחשב לאחד המקומות התוססים ביותר בעיר ולאחד השווקים הטובים בארץ. ככלל, אי אפשר לבקר בעיר נתניה ללא ביקור בשוק העירוני, כי השוק בנתניה איננו רק מקום שאפשר לקנות בו פירות, ירקות ושאר סחורות, השוק בנתניה הוא גם הלב הפועם וגם כור ההיתוך של עיר יפה, קולטת עלייה הנמצאת לחופו של ים. מי שרוצה לחוש את העיר, לבדוק את הדופק, את האווירה, טוב יעשה אם יקדיש לפחות שלוש שעות לטיול בשוק הנתנייתי.

אמא בשוק של נתניה, וכשאת חיתנתי את בתי לא חיפשתי מקום אחר, וגם אני קניתי את תורת הזהב שלי בשוק. כשהתבקשתי לערוך כתבה על השוק בנתניה, התחברתי לזיכרונותי הצרובים מביקורי הילדות שלי ונכנסתי בחזרה ובששון לשוק.

במהירות רבה מאוד התחברתי לשורשי הלוביים. הלכתי בעקבות הלב, והוא התרחב. הלכתי בעקבות הנשמה, והיא זרה באור הנוסטלגיה.

העובדה שבבנימינה לא הייתה חסרה סחורה, לא מנעה מאמי להגיע לביקורה השבועי בשוק הנתנייתי. לכל מי שרק רצה לשמוע הייתה אומרת: "מה צ'מאש כיף איל סוק של נתניה", אין כמו השוק של נתניה.

לפני ראש השנה ופסח הייתי מתלווה אל אמי בנסיעתה לשוק כדי לקנות את הזרוע המשובחת לליל הסדר ואת התבלינים הטריים ביותר להכנת מטעמי השבת והחג. את "הזהב" לכבוד החתונה שלי, שני צמידים זהב ושרשרת קנתה לי

הזהב של אמא

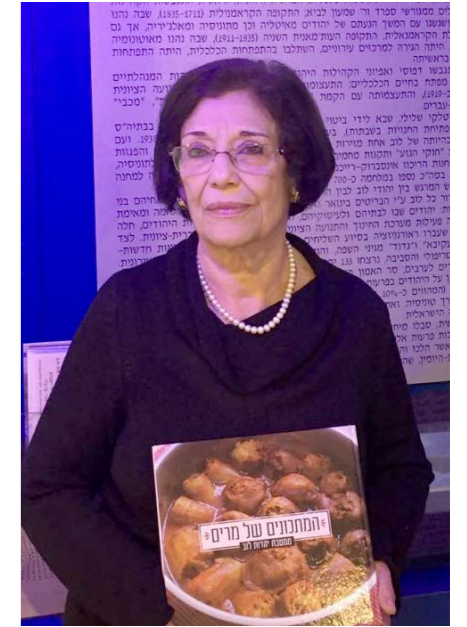
השוק הנתנייתי מהווה אבן שואבת לתושבי העיר וגם לתושבים הגרים ביישובים הסמוכים. מאז ומתמיד היה השוק בנתניה מוקד לעלייה לרגל עבור אמי, וזאת חרף העובדה שמשפחתי גרה בבנימינה. "וויין משייה?" היה אבי ז"ל שואל את אמי, והיא הייתה עונה בשמחה: "משייה איל סוק...". בכל יום רביעי בבוקר הייתה אמי עולה על האוטובוס בדרכה לשוק בנתניה, ובידיה שני סלי פלסטיק כחולים, ואותם הייתה ממלאה בכל טוב הארץ.

צילומים: אירה יונק

ערב מספרי סיפורים. במסגרת קורס המורה המספר עם יוסי אלפי, מורים באלפיהם לומדים כיצד יש ללמד באופן חווייתי את השיעור. למרכז המורשת הגיעו שישה-עשר מורים ומורות ללמוד על מורשת יהדות לוב ולאחר מכן לספר סיפור משפחתי, כאשר בני משפחותיהם צופים בהם. במסגרת הסיור הלבשנו את אחת המורות ב"דאד", הלבוש המסורתי של נשות לוב. המקום היה מלא מפה לפה, והקהל הצופה רווה נחת.

"ספר המתכונים של מרים" רואה אור בסיוע הארגון. ניתן להשיגו במרכז המורשת.

לבלוביאדה בים המלח. עם כניסת חודש ניסן שנחגג ברוב עם בבסיסה המסורתית אצל בני העדה, והמביא אלינו את בשורת חג הפסח חג החרות, יצאנו - משפחות רבות - לחגוג את בוא האביב. הפעם התכנסנו במלון אשר על שפת ים המלח לשלושה ימים מלאי פעילות שירה ושמחה, בהשתתפות האמנים והזמרים עינת שרוף, יהודית אנושי וקובי ראובן. ערכנו טקס בסיסה מסורתי מלווה בברכות שירה וריקודים, קיבלנו ברכה מראש הממשלה שהוקראה לקהל הרב שנכח באולם. אלינו הצטרפו גם עמוס גואטה מרומא, שכהרגלו כיבד אותנו בהרצאה. ויודה היפני המדבר ערבית לובית, שכתבה על אודותיה פורסמה באחד מכתבי העת הקודמים. הפעם הוא הגיע כדי להתרשם מקרוב בבני העדה וריכז סביבו סקרנים רבים. לקראת צאת השבת נערך סיכום, והאורחים כוּבדו בשתייה חמה ובמטעמים מתוקים, ו"הופה" - לאוטובוסים בדרכם לביתם ומשפחתם.

הרצאה בנושא החתונה לובית. שישים מבנות ובני הקהילה הגיעו למרכז המורשת לשמוע הרצאה ולחוות טקס חתונה לובי.

שלו בשוק, ואיך בכל בוקר הוא משכים להגיע לדוכנו כדי לקבל את הסחורה הכי יפה ולפגוש את הקונים הרבים שקונים זוג נעליים אצל יהודית ומקנחים אצלו ב... תפוח אדמה ועגבניות.

"דגי חן", דוכני הדגים של גף נעים ויהודה סרוסי נמצאים במעלה הרחוב, ושם ציפתה לנו הפתעה מיוחדת. גף הניף דג פלמידה ענק והתגאה בכך שזהו הדג הגדול ביותר שראה זה זמן רב. על הדוכן נחו להם דגי סרדינים, לוקוסים, מאמירים ופלמידות. "גוף", אמרת, "אני רוצה להכין לבעלי חריימי, איזה דג כדאי לי לקנות?" והוא בקריצה השיב: "מה זאת אומרת? אם את רוצה שבעלך יהיה שבע ומרוצה,

על הטעם ועל הריח

המשכנו לצעוד לאורך הדוכנים המלאים בקישואים וכרוביות, בננות ותפוחים, שסק והרבה הרבה ירק. משה גניש, אדם נחמד, עמד בדוכן שלו ומכר לקונים מיני ירק שונים בחיך, כוסברה ופטרזליה, שמיר ובזיליקום, נענע וכרפס.

יהודית נווה לבית משפחת סמייה, אישה נאה וחביבה, קיבלה את פנינו במאור פנים ואף הציעה לנו קפה עם "זהר", כאשר נכנסנו לחנות הנעליים שלה.

בסמוך אליה נמצא הדוכן של הרצל כרדי, שסיפר לנו על הימים הראשונים

הדוכנים ההומים.

ריח טיגון של בוריקות הגיע אל אפי והחזיר אותי באחת לשכונת ילדותי, לנונה שלי שהייתה מכינה לנו בוריקות על הפתיליה, גם בוריקה עם ביצה וגם בוריקה עם תפוחי אדמה. גם משב של ריחות התבלינים חדר לנו לנשימה מהדוכנים הענקיים של "פיצוחי זוארץ". אצל "פיצוחי זוארץ" ראינו תצוגה מדהימה של סוכריות בכל מיני צבעים וצורות, תבלינים וגם קטניות שאפשר לקנות במשקל, פירות יבשים, דברי מתיקה וחלבית בטעמים שונים.

כלי בית, ביגוד והנעלה, חינה אדומה ותכשיטים. הביקור בשוק מזמן מפגש בלתי אמצעי עם ריחות וטעמים, צבעים וקולות ובליל של שפות. צעקות בעברית ורוסית, שירים בשפה הלובית עסיסית לצד דיאלוגים אינסופיים בצרפתית קולחת. זהו ביקור שבו כל החושים נכנסים למצב של כוננות ספיגה, ואנו הלכנו מסוחררות בין

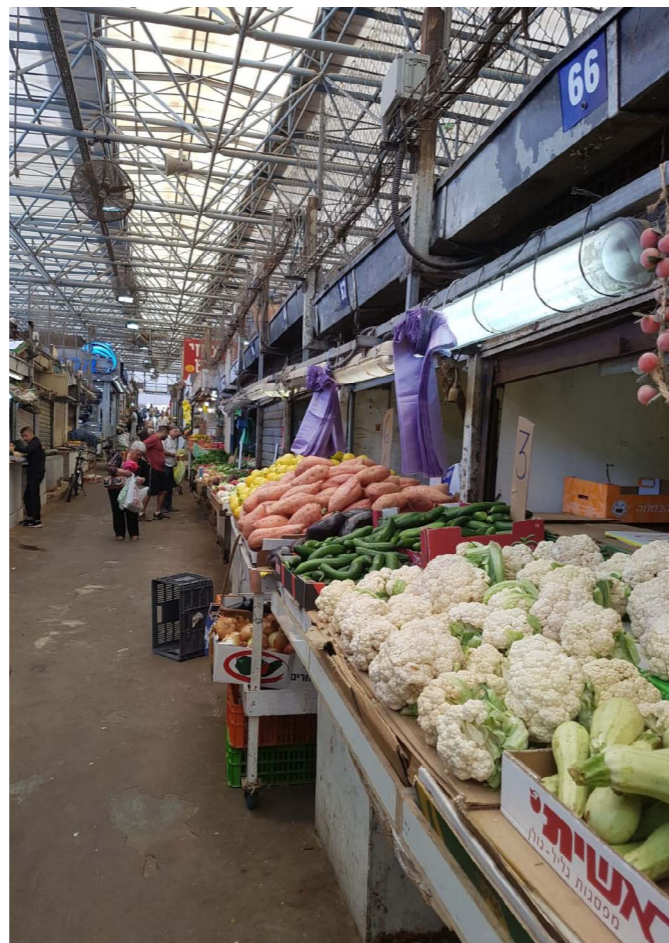
מי"ה ומבקרים בו מעל 7,000 אנשים ביום. עולים מלוב ומתוניס הקימו אותו כבר בשנת 1957. במהלך השנים התרחב מתחם השוק, וכיום מצויים בו כ-200 דוכנים, חנויות ומסעדות. בשיטוט קצר בשוק תוכלו לקנות דגים ובשר, ירקות ופירות, תבלינים,

קולות וצבעים

זהו יום רביעי בשבוע, וראש מנהלת מרכז העיר נתניה, הגברת עליות פרוינד, מלווה אותי בסיור המרתק בנפתולי השוק.

השוק נמצא בצומת הרחובות שוהם, זנגוויל, יהלום וששת הימים. גודלו 11,000

מתחברים לשורשים

איריס פרידריך

נהרות של אנשים
אל השוק נשפכים.
קולות רמים
מכל עבר נשמעים.

כתומים, צהובים,
ירוקים ואדומים,
חגיגה מדהימה של צבעים.

ריחות האוכל בי משטים,
מזכירים לי את בית ההורים.
קוסקוס ומפרום,
חרימי וסלטים
"יה חסרה",
אילו מאכלים.

ים של אנשים
מכל הארץ, מכל עדה,
מתקבצים יחד בשוק של
נתניה.

להפוך אותו למוקד של בילוי ואוכל שיפעל בשעות הערב והלילה, בדומה לשווקים הגדולים בארץ ובעולם. על פי התכנית, צפוי להיפתח בבנין הגדול שהיה בעבר מלטשה של יהלומים, שוק מקורה, ובו דוכני אוכל וחנויות קטנות. כמו בכל דבר בחיים, גם השוק בנתניה יעבור תמורות ושינויים. ואני מקווה שפרנסי העיר ישכילו לצד פיתוח השוק ומתן זריקת עידוד מודרנית, גם לשמור על צביונו העממי והאותנטי כפי שהיה בילדותי.

של חנייה ברחובות הסמוכים לשוק, אבל אני לא שעתית לכך, כי כולנו יודעים שאת מקומו של השוק אף קניון לא ייקח ואף רשת לא תוכל לרשת, כי קנייה בשוק זו חוויה מעולם אחר.

מבט קדימה

בנתניה אין שוקטים על השמרים, והעירייה מתכננת שיפוץ נרחב של המתחם כדי

על פתילות בבישול ממושך כמו של פעם. המסעדה פתוחה משמונה בבוקר ועד שמונה בערב. במקום עובדים גם אחיו יצחק ואחיינו ויקטור בן דוד.

ברלמנט נוסח יהדות לוב

השוק הנתניתי הפך ברבות השנים למוקד עלייה לרגל עבור עולי לוב בכל הארץ המחפשים את דג הרינגה או את תמצית עלי הסילק להכנת הטביחה המיוחדת הזאת.

בפתח הדוכנים יושבים החברה שעתותיהם בידיהם, ובין משחק שש-בש למשנהו, פוצחים בקטע תפילה בנוסח טריפוליטאי או בפיוט עתיק, ותוך כדי כך לא שוכחים להביע דעותיהם על כל נושא שבעולם, לרבות המצב הפוליטי בעיה ומי "יוקח" בבחירות, מה מצב הבורסה, למה בכלל צריך להיות ביחסים טובים עם הנשיא טראמפ ועם אמריקה, ועוד פנינים מתובלים בטרפוליטאית שגורמים לי להתקרב אליהם יותר ויותר. אני כמו האיש במדבר הגדול שפגש סוף סוף נווה מדבר מחייה ושופע.

אחד הרוכלים ציין בפנינו שלאחרונה חלה האטה במספר הקונים המגיעים לשוק עקב פתיחתם של הקניונים בדרום העיר והתחרות הקיימת עם רשתות המזון הגדולות. רוכל אחר טען שקיימת בעיה

אינטנסיבי שמשרת את אנשי העיר והסביבה, וגם את התיירים שמגיעים לנתניה."

בעודנו מסיירות בשוק ההומה אדם, הבחנתי בדבר מופלא. בכל מספר מטרים ניצב לו כלאחר כבוד פח זבל מצאתי שהשוק נקי ברמה שלא הייתה מבייטת כל בית מרקחת מצוי. הסדר והניקיון ניכרו בכל פינה. לשאלתי בנושא ענתה עלוית: "הפיקוח העירוני אחראי על הסדר והניקיון בשוק. הפקחים נוכחים בשוק בכל שעות היממה, השוק מרושת במצלמות, וזאת למען בטיחותם של הקונים."

בשוק הנתניתי אי אפשר לצאת רעבים. שמנו פעמינו למסעדת צ'צ'ו. המסעדה נחשבת לאחד המעוזים של האוכל הטרפוליטאי, לצד מסעדה בשם "פיוקו" האוכל של כרמל". המסעדה של צ'צ'ו הומה אדם. השולחנות קטנים והסועדים יושבים מסביבם ואוכלים מתפריט המסעדה. התפריט לא השתנה במהלך השנים, כי אין צורך, ועל הטוב שומרים. טביחת סלק וטביחת שעועית בכמון, קוסקוס, מפרום, מסייה, צ'ירשי חרוף ועוד מטעמים שטעמם לא נס. נתן וטורי מספר שאביו צ'צ'ו (ויקטור) וטורי הקים את המסעדה בשנת 1963, מסעדה שמיום פתיחתה הייתה על טהרת המאכלים האותנטיים.

המיוחד במסעדה הוא שהבישול נעשה

תקני רק דג שולה. זה הדג של הלובים. יכולנו לשבת עם גף שעות ולשמוע את סיפורי הדייג המופלאים שלו ועל הספינה הגדולה שאתה הוא יוצא לים. גם לאטליז המעוצב של משפחת בוארון הגענו, ובכל מקום שרתה השמחה ונשמעו קולות של צחוק.

עלוית פרוינד, שלאורך כל הסיור הפגינה ידע רב ברזי השוק, הסבירה:

"העירייה מתחזקת את השוק באופן מיוחד מתוך ראייה שמדובר בשוק מאד

